

Türkiye'de Güncel Toplumsal Sorunlar

Editörler

Betül DURMAZ YURT

Hasan YENİÇIRAK

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-399-706-9	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Türkiye'de Güncel Toplumsal Sorunlar	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Betül DURMAZ YURT	Vadi Matbaacılık
ORCID iD: 0000-0001-5729-4896	
Hasan YENİÇIRAK	Bisac Code
ORCID iD: 0000-0001-8769-6669	SOC025000
Yayın Koordinatörü	DOI
Yasin DİLMEN	10.37609/akya.3225

Kütüphane Kimlik Kartı

Türkiye'de Güncel Toplumsal Sorunlar / ed. Betül Durmaz Yurt, Hasan Yeniçırak.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
179 s. : tablo, şekil. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253997069
1. Sosyal Bilimler--Toplumsal Sorunlar.

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Krizler tarihin her döneminde ve her yerde var olagelmıştır. Bu yüzden, krizin olmadığı bir toplum arayışına girmek, bir ölçüde kusursuz toplum arayışı içerisinde olan Profesör Caritat'ın çaresiz arayışına benzemektedir. Nitekim, Durkheimcı bir bakış açısıyla da krizin olmadığı bir toplum tahayyül etmek mümkün değildir; kriz, toplumların normallüğünün esaslarından biridir. Ancak küresel etkileşimin arttığı 21. yüzyılda karşılaşılan krizlerin ekonomik, sosyal, siyasal, çevresel, sağlık, teknolojik ve dijital gibi birçok alanda sıklıkla deneyimlenmesi, bu yüzyılın krizler yüzyılı olarak anılmasına sebep olmuştur. Hangi alanda ortaya çıkarsa çıksın, bu krizlerin tüm toplumsal yapıyı ve kurumları etkilemesi, toplumun üyeleri arasında sosyal ve ekonomik eşitsizliklere ve adaletsizliklere yol açması, toplumların buna yönelik önlem almasını ve çözüm arayışını gerektirmiştir.

Bu krizlere çözüm arayışı ise sosyolojinin önemini açığa çıkarmaktadır. Nitekim, sosyoloji varlığını krizlere borçludur. Sosyoloji modernite krizinin bir ürünüdür. Comte'un aşırı bireyciliğinde, Durkheim'ın intiharında, Marx'ın yabancılaşmasında, Weber'in "rasyonalizasyonunda" somut forma bürünen modernite krizine çözüm olarak sosyoloji ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bir sosyolojik analiz, en temelde krizlerin neden ortaya çıktığına, bu krizlerin üstesinden nasıl gelineceğine yönelik bir anlama ve açıklama çabasına dayanır. Bugün içinde bulunduğumuz derin krizlere yönelik, sosyolojinin politika ve çözüm stratejileri geliştirmesi, toplumların dayanıklılığını tespit ederek hangi durumda iş bölümü ve dayanışma ile bir araya geldiklerini hangi durumlarda toplumsal kopuşlar yaşadıklarını belirlemesi, sosyolojik bakış açısını daha önemli ve elzem kılmaktadır.

Sosyolojik bakış açısıyla hazırlanan bu kitapta Türkiye'deki toplumsal sorunlardan bazıları ele alınmıştır. Ele alınan toplumsal sorunların sebep-sonuç ilişkilerine yoğunlaşılması, bunların toplumsal yapı unsurlarını nasıl etkilediğinin ortaya konulması ve çözüm yolu sunulması hedeflenmiştir. Aybüke KÖSEÖMEROĞLU YALÇIN, sokak köpekleri sorununu Türkiye'de uygulanan neoliberal ekonomi politikaları doğrultusunda şekillenen kentleşme süreciyle ilişkili olarak ele almıştır. Yıkım ve yeniden inşa döngüsüne hapsedilen ve adeta büyük birer şantiyeye dönüşen şehirlerde yaşayan sokak köpekleri bir taraftan

neoliberal kentleşmenin güvenlik ve tüketim değerleriyle uyumlu olmadığı için toplanıp yerlerinden edilirken diğer taraftan inşa edilen neoliberalizmin mekânsal formları aracılığıyla şehirlerde yaşamaları giderek daha da zor hale getirilmektedir. Bu noktada, sorunun sokak köpeklerinin varlığından ziyade, neoliberal kentleşme politikalarından kaynaklandığı iddia edilmiştir. Mehmet TAYANÇ, bir toplumsal sorun olan göç olgusunu, Türkiye siyasetine etkisi bağlamında incelemiştir. Bu doğrultuda, göçmenlere yönelik uygulanan politikaların toplumsal yansımaları üzerinde durulmuş ve göçmen grupların, temsili demokrasinin temel unsurları olan seçimler ve seçmenler üzerindeki etkileri tartışmaya açılmıştır. Hasan YENİÇIRAK, bir toplumsal sorun olarak toplumsal hareketlere dikkat çekmiş ve toplumsal hareketleri devlet-sivil toplum-demokrasi ekseninde tartışmaya açmıştır. Özerk, bağımsız hatta denetleyici güce sahip sivil toplumun ve farklılıklar temelinde oluşan rasyonel-eleştirel diyalogun gerçekleştiği kamusal alanın olmamasından dolayı toplumsal hareketlerin can çektiğini ifade eden Yeniçirak, bu sorunun üstesinden gelmek için toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına zemin teşkil edecek niteliğe sahip bir sivil toplumun ve kamusal alanın yaratılması gerektiğini belirtmiştir. Mehmet Ozan AŞIK, yazısında bir toplumsal sorun olarak yanlış enformasyonu konu edinmiş ve yapay zekanın yanlış enformasyonun online ortamda yayılmasındaki rolüne dikkati çekmiştir. Aşık, yapay zeka ve yanlış enformasyonun üretimi, dağılımı ve tüketimi arasındaki ilişkinin sadece teknik bir konu olmadığını, başta sosyo-kültürel bir aktör olarak kullanıcı olmak üzere yanlış enformasyonun yayılımında başat rolü olan teknoloji ve dijital içeriğin de sosyolojik olarak incelenmesi gereken kültürel ve politik unsurlar olduklarını vurgulamıştır. Betül DURMAZ YURT, Türkiye'deki sağlık sorunlarını, sağlık politikaları üzerinden okuyarak politiklardaki değişimlerin bu sorunları nasıl etkilediğini ele almıştır. Farklı dönemlerde farklı ideolojilerin benimsenmesi, Türkiye'deki sosyal politikaların oluşturulmasında büyük etkiye sahip olduğundan, yazar; dönemselleştirmeler üzerinden değerlendirmeler yapmış ve son dönemlerde etkili olan neoliberal politikalarla, bireylerin kendi çabasına bağlı bir sağlık anlayışının pekiştirildiğini; sağlığın, kapitalizmin bir dışlisi haline getirildiğini ifade etmiştir. Nur Manolya ŞEN ÇATALKAYA, sosyal korumanın seyrini ele alırken Türkiye'nin bu seyir içerisinde nasıl hareket ettiğini değerlendirmiş ve sosyal güvenlik sisteminde yapılan güncel reformlar ile emeklilik sisteminde yaşanan dönüşümü bireyselleşme, yoksulluk, güvencesizlik, finansal okuryazarlık ve sosyal dayanışma başta olmak üzere farklı açılardan ele almıştır. Aysel TEKGÖZ OBUZ, her geçen sene oranı artan ve güncelliğini her daim koruyan çocuk suçluluğu olgusunu "hak temelli" bir zeminde ele almıştır.

Böylece çalışmasında suça sürüklenen ve mağdur çocuğu, dahil edildiği adalet mekanizması bağlamında değerlendiren yazar, uygulamalardaki bazı aksaklıklara işaret etmiş ve hak olgusuna duyarlı bir adalet sisteminin önemine dikkat çekmiştir. Pelin KILINÇ, afetlerin toplumsal sorunları daha da derinleştirerek sosyal iyi oluşu olumsuz etkilediğini ifade etmiş; afet sonrası sosyal iyi oluşu etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya koyarak, sosyal iyi oluşu korumanın toplumsal sorunların çözümünde önemli bir rol oynadığı üzerinde durmuştur.

Kolektif emeğin ürünü olan bu kitap ülkemizdeki güncel toplumsal sorunlara dikkat çekebildiği, bu toplumsal sorunlar üzerine düşünmeye vesile olabildiği ve bu toplumsal sorunlara çözüm yolları getirebildiği ölçüde amacına ulaşmış olacaktır. Bu doğrultuda, çalışmalarına zaman ayıran ve kitaba katkı sağlayan tüm meslektaşlarımıza okur adına teşekkür ederiz. Ülkemiz üzerine düşünmeye vesile olması, alana katkı sağlaması ve sonraki çalışmalara birer rehber olması temennisiyle...

Betül DURMAZ YURT

Hasan YENİÇIRAK

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Neoliberal Kentleşme ve Bir Sorun Olarak Sokak Köpekleri	1
	<i>Aybüke KÖSEÖMEROĞLU YALÇIN</i>	
Bölüm 2	Göçün Siyasi Arenadaki Etkileri ve Toplumsal Tepkiler	21
	<i>Mehmet TAYANÇ</i>	
Bölüm 3	Toplumsal Hareketler Can Çekişiyor	37
	<i>Hasan YENİÇIRAK</i>	
Bölüm 4	Yapay Zeka, Yanlış Enformasyon ve Kültür.....	55
	<i>Mehmet Ozan AŞIK</i>	
Bölüm 5	Türkiye’de Toplumsal Sağlık Sorunlarını Sağlık Politikaları Üzerinden Okumak	75
	<i>Betül DURMAZ YURT</i>	
Bölüm 6	Türkiye Yüzyılında Emekliler: Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Yaşlılar.....	101
	<i>Nur Manolya ŞEN ÇATALKAYA</i>	
Bölüm 7	Çocuk Adalet Sistemi Bağlamında Çocuk Suçluluğu: Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar.....	125
	<i>Aysel TEKGÖZ OBUZ</i>	
Bölüm 8	Afet Sonrası Sosyal İyi Oluş Hali: Kavramsal Bir Çerçeve	143
	<i>Pelin KILINÇ</i>	

YAZARLAR

Doç. Dr. Mehmet Ozan AŞIK

Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Betül DURMAZ YURT

Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Pelin KILINÇ

Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Arş. Gör. Dr. Aybüke KÖSEÖMEROĞLU YALÇIN

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Arş. Gör. Nur Manolya ŞEN ÇATALKAYA

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet TAYANÇ

Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Aysel TEKGÖZ OBUZ

Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Hasan YENİÇIRAK

Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

BÖLÜM 1

NEOLİBERAL KENTLEŞME VE BİR SORUN OLARAK SOKAK KÖPEKLERİ*

Aybüke KÖSEÖMEROĞLU YALÇIN¹

Sokak Köpekleri İtlafına Kısa Bir Bakış

Şehirler, insanın doğa karşısındaki zaferinin mekânsallaşması; insanlar için doğanın istenmeyen unsurlarından arındırılarak inşa edilmiş bir mekân olarak görülür. Vahşi doğayı ve düşmanları dışarıda tutan surların inşa edilmesi hem coğrafi hem de sembolik olarak bir içerisinin yaratılması anlamına gelir. Tıpkı insan yaşamının gelişip serpilmesi için uygun ve elverişli koşullar sağlayan bir rahim gibi, kentler de insan uygarlığının yeşermesi için uygun mekânlar olarak kabul edilir. Ancak insan ve insan uygarlığı fikriyle olan sıkı bağlarına rağmen şehirler hiçbir zaman hayvanlardan tam anlamıyla arındırılmamış ve her zaman insanlara ve insan olmayan hayvanlara ev sahipliği yapmaya devam etmiştir (Metzger, 2015). Yine de bu uzun ve mücadele dolu birliktelikte bazı kırılma anlarından söz etmek mümkündür. Bunlardan bir tanesi, şehirlerdeki insan ve hayvanların mekânsal olarak ayrışması ve kentsel mekânın insanlara ait yerleşim alanları haline getirilmesi sürecidir.

Modern kentlerin doğuşundan önceki Antik Yunan polislerinden Orta Çağ şehirlerine kadar kent ve kır arasındaki ayrım çok keskin olmadığı için hem

* Bu çalışma yazarın "Kentsel Mekânda İnsanlar ve Hayvanlar: Eskişehir'de Sokak Köpekleri İle Müşterek Mekân Üretimi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir (Köseömeroğlu Yalçın, 2024).

¹ Araş. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: aybuke_k@anadolu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5197-2369.

kaynaklandığını düşünmemiz gerekiyor. Bu bağlamda, karşımıza şu soru çıkıyor: kentlerde yaşayan hayvanları kentsel mekânın bir parçası olarak kabul eden bir kentsel politika, onların varlığını göz önünde bulunduran bir kentsel planlama ve yapılı çevre ve son olarak hayvanların bakımı, sağlığı ve popülasyon kontrolü için gerekli bütçeyi ayırıp titizlikle çalışan yerel yönetimler aracılığıyla inşa edilen kentlerde sokak köpekleri hala çözülmesi gereken sorunlar olarak görülür müydü? Şehirleri sokak köpekleriyle paylaşma(ma) meselesi üzerine düşünürken insan ve sermaye merkezci kent tahayyüllerinden sıyrılıp şehirleri farklı yaşama, paylaşma ve dayanışma biçimlerinin yeşerebileceği mekânlar olarak tasavvur etmek, sorunun sokak köpeklerinin varlığından ziyade neoliberal kentleşme dinamiklerinin kendisinde yattığını göstermektedir. Her ne kadar şehirleri insanlarla hayvanların birlikte yaşayabilecekleri mekânlar olarak ele almak neoliberalizm tarafından marjinal ve radikal bir fikirmiş gibi gösterilse de yüzyıllardır bakım, dayanışma ve birliktelik ağları kurarak birlikte yaşamaya devam eden sokak köpekleri ve insanların varlığı, bu tahayyülün hiç de radikal olmadığını ve kentsel mekânın paylaşılması sürecindeki mücadelenin devam ettiğini göstermektedir.

Kaynakça

- Alkan, A. (2016). Deportation as an Urban Stray Dogs Management Policy: Forest Dogs of Istanbul. *Lex Localis*, 14 (3).
- Alkan, A. (2020). *Şehir ve Hayvan*. İstanbul: Patika Kitap.
- Arcari, P., Probyn-Rapsey, F., & Singer, H. (2021). Where species don't meet: Invisibilized animals, urban nature and city limits. *Environment and Planning E: Nature and Space*, 4(3), 940-965.
- Atkins, P. (2012). *Animal Cities. Beastly Urban Histories*. Ashgate: Farnham.
- Bal, E. (2015). Neoliberal kentleşmenin mekânsal tezahürlerinden biri olarak rezidanslar: İstanbul örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen Ve Mühendislik Dergisi*, 17(51), 176-190.
- Beirnes, P. (1994). The Law is an Ass: Reading E.P. Evans' The Medieval Prosecution and Capital Punishment of Animals. *Society and Animals*, 2(1), 27-46.
- Brenner, N., & Theodore, N. (2002). Cities and the Geographies of "Actually Existing Neoliberalism." *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Butler, T. (1999). The new urban intermediaries? The new middle classes and the remaking of London. *Journal des Anthropologs*, 77/78, 83-97.
- Cansız, D. (2021). II. Meşrutiyet döneminde hayvan hakları (1908-1918). *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 187-215.
- Cohen, E. (1994). Animals in medieval perception: the image of the ubiquitous other. Manning, A., & Serpell, J (Ed.), *Animals and Human Society: Changing Perspectives* içinde (s.59-80). Routledge.
- DeMello, M. (2002). *Animals and society: An introduction to human-animal studies*. Columbia University Press: NewYork.

- Ergün, N. (2006). Gentrification kuramlarının İstanbul'da uygulanabilirliği. *İstanbul'da soylulaştırma Eski kentlerin yeni sahipleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Finley M. I.(1981). *Economy and Society in Ancient Greece*. London: Chatto and Windus.
- Foucault, M. (2015). *Klasik Çağda Deliliğin Tarihi: Akıl ve Akıl Bozukluğu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Glass, R. (1964). *Introduction to London: Aspects of Change*. Center for Urban Studies: London.
- Gottdiener, M. (1993). A Marx for Our Time: Henri Lefebvre and the Production of Space. *Sociological Theory*, 11(1), 129-134.
- Güzey, Ö. (2012). Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Neo-Liberal Kent Politikaları, Yeni Kentsel Aktörler ve Gecekondu Alanları. *İdealkent 7*, ss.64-83.
- Hackworth, J. (2002). Postrecession Gentrification in New York City, *Urban Affairs Review*, 37 (6), 815-843.
- Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 71(1), 3-17.
- Harvey, D. (1991). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Cambridge: Blackwell Publishers.
- Harvey, D. (2001). "Globalization and the 'Spatial Fix.'" *Geographische Revue*, 3(2): 23-30.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hubbard P, & Brooks, A. (2021). Animals and urban gentrification: Displacement and injustice in the trans-species city. *Progress in Human Geography* 45(6): 1490-1511.
- İslam, T. (2006). Gentrification kavramı ve İstanbul. *İstanbul'da soylulaştırma Eski kentlerin yeni sahipleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kalof, L. (2007). *Looking at Animals in Human History*. Reaktion Books Ltd: London.
- Kennelly, J. (2015). You're Making Our City Look Bad': Olympic Security, Neoliberal Urbanization, and Homeless Youth. *Ethnography*, 16 (1), 3-24.
- Kennelly, J., & Watt, P. (2011). Sanitizing public space in Olympic host cities: The spatial experiences of marginalized youth in 2010 Vancouver and 2012 London. *Sociology*, 45(5), 765-781.
- Köseömeroğlu Yalçın, A. (2024). *Kentsel mekânda insanlar ve hayvanlar: Eskişehir'de sokak köpekleri İle müşterek mekân üretimi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Lefebvre, H. (1976). *The Survival of Capitalism*. New York: St. Martin's Press.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Ley, D. (1981), Inner City Revitalization in Canada:A Vancouver Case Study, *Canadian Geographer*, 2,124-148.
- Menekşe, M. (2018). Batılı seyyahlar gözünden Osmanlı İstanbul'unda "Köpekler". *Social Sciences Studies Journal*, 28(4), 6321-6334.
- Menekşe, M. (2022). Osmanlı Medeniyetinde Hayvan Sevgisinin Mesleğe Dönüşümü: Mancacılık. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (55), 84-101.
- Metzger, J. (2015). The city is not a menschenpark: Rethinking the tragedy of the urban commons beyond the human/ non-human divide. *Urban Commons: Rethinking the City* içinde (s.22-46). Routledge.
- Oliver, C. (2023). Transforming paradise: Neoliberal regeneration and more-than-human urbanism in Birmingham. *Urban Studies*, 60(3), 519-536.

- Öktem, B. (2011). İstanbul'da neoliberal kentleşme modelinin sosyo-mekânsal izdüşümleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (44).
- Özçakı, M. (2021). Türk kültüründe güvercinlik ve kuş evleri ve günümüze yansımaları. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 10(2), 238-261.
- Peck, J., Theodore, N., & Brenner, N. (2009). Neoliberal Urbanism: Models, Moments, Mutations. *The SAIS Review of International Affairs*, 29(1), 49-66.
- Perri, A. R., Feuerborn, T. R., Frantz, L. A., Larson, G., Malhi, R. S., Meltzer, D. J., & Witt, K. E. (2021). Dog domestication and the dual dispersal of people and dogs into the Americas. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(6).
- Philo, C., & Wilbert, C. (2005). Animal spaces, beastly places: an introduction. *Animal spaces, beastly places: New geographies of human-animal relations* içinde (s.1-37). London: Routledge.
- Pounds, N. (2005). *The medieval city*. Westport: Greenwood Press.
- Schick, I. C. (2010). İstanbul'da 1910'da gerçekleşen büyük köpek itlafı: Bir mekân üzerine çekişme vakası. *Toplumsal Tarih*, 22-33.
- Schick, I. C. (2019). Müslüman Türkler ve köpek. *Toplumsal Tarih*, 24-32.
- Smith, N. (1982). Gentrification and uneven development. *Economic Geography*, 58(2), 139-155.
- Smith, N. (1996). *The New Urban Frontiers: Gentrification and the Revanchist City*. London: Routledge.
- Stavrides, S. (2016). *Common Space: The City as Commons*. London: Zed Books.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset: Kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tekeli, İ. (2010). The Story of İstanbul's Modernisation. *Archit Design*, 80, 32-39.
- Tekeli, İ. (2014). *Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminden Öğrenebileceklerimiz*, Merih Cealasan'a Saygı Günü Dersi, TEPAV.
- Tushaus, K. C. (2009). Don't buy the doggy in the window: ending the cycle that perpetuates commercial breeding with regulation of the retail pet industry. *Drake Journal of Agricultural Law*, 14(3), 501-520.
- Uğurlu, Ö. (2013). Neoliberal politikalar ekseninde Türkiye'de kentsel mekânın yeniden üretimi. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 13(47), 2-12.
- Vänskä, A. (2016). 'Cause I wuv you!' Pet dog fashion and emotional consumption. *Ephemera: theory & politics in organization*, 16(4), 75-97.
- Varlı Görk, R. & Rittersberger Tılıç, H. (2016). An Example of a Gentrification: Unintended Consequences of an in Situ Rehabilitation Project in Ankara. *Ankara Araştırmaları Dergisi* 4(1), 23-43.
- Wolch, J. (2002). Anima urbis. *Progress in Human Geography*, 26(6), 721-742.
- Yenice, M. S. (2014). Türkiye'nin Kentsel Dönüşüm Deneyiminin Tarihsel Analizi. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 76-88.
- Yıldırım, M. (29 Ocak 2015). *Dört ayaklı şehrin imhasında son durak: İBB, Kısırkaya hayvan tecrit ve itlaf merkezi*. <https://sendika.org/2015/01/dort-ayakli-sehri-imhasinda-son-durak-ibb-kisirkaya-hayvan-tecrit-ve-itlaf-merkezi-mine-yildirim-birikim-243471>.
- Yıldırım, M. (2021). *Between care and violence: İstanbul's street dogs*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. The New School for Social Research.
- Zeybek, S.O. (2020). *Türkiye'nin Yakın Tarihinde Hayvanlar. Sosyal Bilimleri İnsan Olmayanlara Açmak*. İstanbul: Notabene.

BÖLÜM 2

GÖÇÜN SİYASİ ARENADAKİ ETKİLERİ VE TOPLUMSAL TEPKİLER

Mehmet TAYANÇ¹

Giriş

Göç, toplumsal sistemin bozulan dengelerini yeniden inşa etme veya daha iyi bir düzen kurma umuduyla ortaya çıkan bir olgudur. En genel anlamıyla; kişilerin gönüllü veya zorunlu olarak yaşadıkları yerden uzak başka bir yere geçici veya kalıcı olarak yerleşmesi durumunu ifade eder. Her ne kadar coğrafi bir kavram gibi okunsa da siyasi, kültürel ve toplumsal birçok dinamiği bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle, tek bir ulusal yapıyı değil, dünya üzerindeki tüm toplumsal yapıları etkilemekte ve toplumların kolektif hafızasında önemli bir yer işgal etmektedir. Ayrıca, çeşitli grupların tecrübelerini nasıl şekillendirdiğine dair ipuçları sunmakta ve bu tecrübelerin sosyal, ekonomik ve politik anlamda dikkate alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü göç olgusu, toplumsal olanı ekonomik olana, ekonomik olanı ise siyasi olana aktarılmasında aracılık etmekte ve mevcut toplumsal, ekonomik ve siyasi ayrışmayı belirginleştiren unsurlar barındırmaktadır.

Göç alan neredeyse tüm ülkelerde göçün sosyal olmasının yanı sıra birçok siyasi özellik edindiğine dikkat çeken Castles ve Miller (2008), ırksal üstünlük düşüncelerinin ideolojik ağırlığını kaybettiğçe göçmenlere karşı dışlayıcı pratiklerin kültürel farklılıklar meselesine yoğunlaştığını vurgulamışlardır. Öte yandan, göçmenlerin direniş politikalarının da giderek daha çok

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, mehmet.tayanc@siirt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9365-2272

Türkiye gibi ülkelerin göçe dair bakiyelerinin zengin olması daha kalıcı çözümler üretilmesini zorunlu kılmıştır. Çünkü bu mesele Türkiye için kalıcı bir olgu olarak varlığını sürdürecektir. Ayrıştıran, yerel halk ile göçmen grupları sürekli karşı karşıya getiren politik dilden uzak durulmalıdır. Bu noktada özellikle siyasi aktörlerin uyum politikaları üzerine çalışması elzemdir.

Kaynakça

- Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015) Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43299/526432>
- Alp, H. (2018). Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı ve ötekileştirici söylemin yerel medyada yeniden üretilmesi. *KTÜ İletişim Fakültesi Dergisi*, 5(15), 22-37. <https://doi.org/10.20493/birtop.648831>
- Bartram, D., Poros, M. V., Monforte, P. (2019). Göç meselesinde temel kavramlar, (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay). Ankara: Hece Yayınları.
- Boyras, E., Sözüpek, H., Esen, S., Ay, O. (2018). Vicdan ve akıl kıskacında insanlık, komşuluk, kardeşlik: Suriyeli sığınmacılara ilişkin algılara politika pazarlaması perspektifinden bir bakış. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(1), 87-112. <https://doi.org/10.17153/oguiibf.335881>
- Buluz, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar Ak Parti'ye oy kaybettiriyor. *Turkish Forum* (<https://www.turkishnews.com/tr/content/2015/05/25/suriyeli-siginmacilar-ak-partiye-oy-kaybettiriyor>, Erişim Tarihi: 22.07.2024).
- Canbey-Özgüler, V. (2018) Migration and Integration Policies. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abe/issue/40292/481087> (Erişim Tarihi: 22.07.2024)
- Crawley, H., Kaytaz, E. S. (2022). Between a rock and a hard place: Afghan migration to Europe from Iran. *Social Inclusion*, 10(3), 4-14. <https://doi.org/10.17645/si.v10i3.5234>
- Çardaklı, S. (2018), "İYİ Parti'nin 'Suriyeliler ülkelere gönderilsin' teklifine AKP, MHP ve HDP'den ret!", *Yeniçağ Gazetesi*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/iyi-partinin-suriyeliler-ulkelerine-gonderilsin-teklifine-akp-mhp-ve-hdpden-ret-214936h.htm> (Erişim Tarihi: 22.07.2024)
- Çavdar, T. (1984). *Talat Paşa: Bir örgüt ustasının yaşam öyküsü*. Ankara: Dost Kitapevi
- Dovidio, J. F., Gaertner S. (1996). "Reducing prejudice: Combating intergroup biases", *Current Directions in Psychological Science*, 8 (4), 101-105. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00024>
- Erdoğan, M. M. (2018), *Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Haas, H. D., Castles, S., Miller J. M. (2022), *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası nüfus hareketleri*, (Çev. Birsen Aybuke Evranos), Ankara: GAV Perspektif Yayınları.
- Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: HUGO Yayınları.
- Hıdır, Ö. (2017), *İslamfobi-ırkçılık- kültürel ırkçılık ilişkisi*, *Ombudsman Akademi*, 4(7), 23-49. <https://doi.org/10.32002/ombudsmanakademik.440203>
- Hyndman, J., Giles, W. (2017). *Refugees in extended exile: Living on the edge*. Routledge.

- İçduygu, A., Demiryontar, B. (2022). Türkiye’de devlet ve Suriyeli mülteciler: Çelişkili politikalar ve araçsal rasyonellik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 316-334. <https://doi.org/10.46928/iticusbe.1182299>
- Jauhainen, J., Eyvazlu, D. (2018). Urbanization, refugees and irregular migrants in Iran. University of Turku, Department of Geography and Geology, Division of Geography.
- Karpat, K. (2013). Osmanlı’dan günümüze etnik yapılanma ve göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Rydgren, J. (2008). Immigration sceptics, xenophobes or racists? Radical right-wing voting in six West European Countries, *European Journal of Political Research*, (47), 737-765. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2008.00784.x>
- Tayanç, M. (2020). Kent imgesi ve kentli kimliği, İstanbul: DBY Yayınları.
- Tayanç, M. (2023). Türkiye’nin göçmen yapısı ve coğrafi dağılımları. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (11), 12-23. <https://doi.org/10.55089/yyuvasad.1294115>
- Turgay, S. (2023). Eleştirel söylem analizi bağlamında göçmen karşıtı söylemlerin seçmen davranışları üzerindeki etkisi: İtalya Lig Partisi örneği, *Güvenlik Strateji Dergisi*, 19(46), 657-678. <https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.1338324>
- Tuncel, G., Ekici, S. (2019). Göçün siyasal etkisi: Suriyeli göçmenlerin Türkiye siyasetine etkisi, *Birey ve Toplum Dergisi*, 9 (18), 49-72. <https://doi.org/10.20493/birtop.648831>
- Uçak, O. (2017). Göç hareketleri ve medyada göçmen haberleri, *Yeni Medya Dergisi*, 1(3), 242-254. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejnm/issue/34699/383569>
- Uslu, L. (2022). Kültürleşme bağlamında geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerin sosyal uyumları üzerine bir değerlendirme. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik (Özel Sayı), 229-251. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1082360>
- Yeniçirak, H. (2023). Irkçılık düşüncesinin ilk formu: Proto-ırkçılık. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (59), 252-272. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1225012>
- Yıldırım Başoğlu, M. (2023), Toplumda medyanın rolü: Göçmen algısı üzerine bir inceleme, *Muhakeme Dergisi*, 6(2), 58-67. <https://doi.org/10.33817/muhakeme.1374717>

BÖLÜM 3

TOPLUMSAL HAREKETLER CAN ÇEKİŞİYOR

Hasan YENİÇİRAK¹

21.yüzyılda bütün dünyanın dikkatini üzerinde toplayan bir toplumsal hareket dalgası gerçekleşmiştir. Bu toplumsal hareket dalgası Wall Street'ten Öfkeliiler Hareketi'ne, Gezi Parkı'ndan Arap Baharı'na değin çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Ekonomik, siyasi ve kültürel eşitsizliklerin arttığı bir dönemde, Davies ve diğerlerinin (2016) de belirttiği gibi, bu toplumsal hareketler Polanyian sarkacının yeni bir küresel salınımı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlar bu toplumsal hareket dalgasında bir araya gelerek siyasi, ekonomik ve kültürel baskılara karşı çıkmış, mevcut toplumsal kategorilere meydan okumuş, kimliklerini ve değerlerini savunmaya çalışmıştır. Ancak bu toplumsal hareketler her yerde aynı sonuca yol açmamıştır. Bazı yerlerde demokrasiyi güçlendiren toplumsal hareketler, bazı yerlerde ise demokrasinin daha da zayıflamasına ve buna paralel olarak otoriterliğin artmasına yol açmıştır. Bu farklılık ise bizi toplumsal hareketlerle demokrasi arasındaki ilişkinin mahiyeti üzerine yeniden düşünmeye itmiştir.

Toplumsal hareketler ile demokrasi arasındaki ilişkinin mahiyetini çözümlmek önemlidir çünkü bu ilişki, ülkemizdeki toplumsal hareketler üzerine düşünmemize de zemin teşkil edecektir. Ülkemizde daha öncesinde güçlükle ortaya çıkan toplumsal hareketlerin, artık can çekişmeye başladığını görmekteyiz. Tam bu noktada şu soruya cevap bulmaya çalışacağız: Ülkemizde toplumsal hareketler neden can çekiyor? Problematliğini bu şekilde oluşturduğumuz

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hasanyenicirak@klu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8769-6669

etmektedir. Wacquant'a (2012, s. 76) göre, polis, mahkeme ve hapisane suçla mücadelenin teknik eklentileri olmaktan çıkıp, devletin fiziksel ve sosyal alanı yönetmesinin, egemenliğini sahnelemesinin temel siyasi araçları haline gelirler. Böylece devlet, her türlü toplumsal hareket girişimini korku ve cezalandırma ile engellenmeye çalışmakta (Eraydin ve Taşan-Kok, 2014) ve olası bir yeni toplumsal hareket dalgasının önüne de set çekmektedir. Bütün bunları göz önüne aldığımızda, Türkiye'deki toplumsal hareketlerin demokrasinin ilerlemesine katkıda bulunmadığı, aksine demokrasinin ilerleyişinin önünde engel oluşturan hatta demokrasinin gerilemesine yol açan otoriterleşme eğilimini hızlandırdığını ifade edebiliriz. Bu durum ise zar zor ortaya çıkabilen toplumsal hareketlerin can çekişmesine yol açmaktadır.

Toplumsal hareketlerin demokrasi ile ilişkisini düşündüğümüzde, toplumsal hareketlerin demokrasinin ilerlemesine katkıda bulunduğu gerçeğini düşündüğümüzde, toplumsal hareketlerin can çekişmesi, demokrasimiz için çok önemli bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun üstesinden gelmek için, toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına zemin teşkil edecek niteliğe sahip bir sivil toplumun ve kamusal alanın yaratılması gerekmektedir. Bu da hem devlet düzeyindeki hem de toplum düzeyindeki birtakım değişikliklerle mümkündür. Bu değişiklikler en temelde devletin mutlakiyetçi gücünün sınırlandırılması, daha spesifik olarak ekonominin devlet bürokrasisinden ayrılmasını, hukukun üstünlüğünün sağlanmasını, hesap verilebilirlik kurumlarının yeniden yapılandırıp güçlendirilmesini, partileri elitlerin tekelinden çıkarıp halkla devlet arasında bağlantıyı sağlayacak bir aracı haline getirilmesini, cemaatçi kültürün yerine bireyci kültürün ikame edilmesini ve bunla bağlantılı olarak en önemlisi, gerek bireylerin gerekse de grupların "kapı kulu" mantığından kurtarılıp otonom hale getirilmesini ve burada değinmediğimiz başka pek çok şeyi içerir. Tam burada, başka bir çalışmanın başlangıç noktasını teşkil edebilecek şu soruyla çalışmaya nokta koyalım: Peki bu değişikliği kim yapacak?

Kaynakça

- Ballard, R. (2007). Participation, Democracy and Social movements. *Critical Dialogue*, 3(2), 17-21.
- Benhabib, S. (1999). Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru. S. Benhabib (Haz), *Demokrasi ve Farklılık: Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*, (s. 101-139) Demokrasi Kitaplığı.
- Bieber, F. (2020). *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. Palgrave Macmillan.
- Bora, T. (2021a). *Medeniyet Kaybı: Milliyetçilik ve Faşizm Üzerine Yazılar* (2. Baskı), İletişim Yayınları.

- Bora, T. (2021b). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler* (8. Baskı), İletişim Yayınları.
- Chen, X., & Moss, D. M. (2019). Authoritarian Regimes and Social Movements. D. A. Snow, S. A. Soule, H. Kriesi & H. J. McCammon (Eds.). *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (2. Baskı) (s. 666-681), John Wiley & Sons Ltd.
- Cooley, A. (2015). Authoritarianism Goes Global: Countering Democratic Norms. *Journal of Democracy*, 26(3), 49-63.
- Coşkun, M. K., (2020). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler* (2. Baskı). Dipnot Yayınları.
- Çaha, Ö. (2008). *Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi*. Plato Film Yayınları.
- Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine* (Çev. B. Kadioğlu), (2. Baskı), Phoenix.
- Davies, T., Ryan, H. E., & Peña, A. M. (2016). Protest, social movements and global democracy since 2011: New perspectives. T. Davies, H. E. Ryan & A. M. Peña (Eds). *Protest, Social Movements and Global Democracy Since 2011: New Perspectives* (s. 1-29), Emerald Group Publishing Limited.
- Della Porta, D. (2005). Deliberation in movement: Why and how to study deliberative democracy and social movements. *Acta politica*, 40, 336-350.
- Della Porta, D., & Diani, M. (2006). *Social Movements: An Introduction*, Blackwell Publishing.
- Della Porta, D. (2009). Democracy in Movement: Some Conclusion. D. Della Porta (Ed). *Democracy in Social Movements*, (s. 262-274), Palgrave Macmillan.
- Della Porta, D. (2013). *Can Democracy Be Saved?*, Polity Press.
- Della Porta, D. (2020). *How Social Movements Can Save Democracy*. Polity Press.
- Diamond, L. (2015). Facing up to the Democratic Recession. *Journal of Democracy*, 26(1), 141-155.
- Dodd, C. H. (1992). The Development of Turkish Democracy. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 19(1), 16-30.
- Duman, F. (2008). *Sınıf Siyasetinden Kimlik Siyasetine: Radikal Demokrasi ve Yeni Toplumsal Hareketler*. Demokrasi Platformu, 4(15).
- Eray, Ş. (2017). Habermascı Kamusal Alan Bağlamında Yeni Toplumsal Hareketler. *İdealkent*, 8(21), 315-337.
- Eraydin, A., ve Taşan-Kok, T. (2014). State Response to Contemporary Urban Movements in Turkey: A Critical Overview of State Entrepreneurialism and Authoritarian Interventions. *Antipode*, 46(1), 110-129.
- Fiimfiek, S. (2004). New Social Movements in Turkey Since 1980. *Turkish Studies*, 5(2), 111-139,
- Greskovits, B. (2015). The Hollowing and Backsliding of Democracy in East Central Europe. *Global Policy*, 6, 28-37.
- Gümrükçü, S. B. (2010). The Rise of a Social Movement: The Emergence of Anti-Globalization Movements in Turkey. *Turkish Studies*, 11(2), 163-180.
- Habermas, J. (2019). *İletişimsel Eylem Kuramı* (Çev. Mustafa Tüzel). Alfa.
- Habermas, J. (2015). *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları* (Çev. İlknur Aka). (8. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Harvey, D. (2021). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi* (Çev. Aylin Onacak). (3. Baskı). Sel Yayınları.
- Karaman, M. L., & Aras, B. (2000). The Crisis of Civil Society in Turkey. *Journal of Economic and Social Research*, 2(2), 39-58.

- Kaya, A. (2017). Right to Public Space: Social Movements and Active Citizenship in Turkey. *Research and Policy on Turkey*, 2(1), 1-9.
- Keane, J. (1988). *Democracy and Civil Society*. Verso.
- Mardin, Ş. (1969). Power, Civil Society and Culture in the Ottoman Empire. *Comparative Studies in Society and History*, 11(3), 258-281.
- Markoff, J. (2015). *Waves of Democracy: Social Movements and Political Change*. Paradigm Publishers.
- Medearis, J. (2005). Social Movements and Deliberative Democratic Theory. *British Journal of Political Science*, 35(1), 53-75.
- Melucci, A. (1992). Liberation or Meaning? Social Movements, Culture and Democracy. *Development and Change*, 23(3), 43-77
- Mendonça, R. F., & Ercan, S. A. (2015). Deliberation and Protest: Strange Bedfellows? Revealing the Deliberative Potential of 2013 Protests in Turkey and Brazil. *Policy Studies*, 36(3), 267-282.
- Oberschall, A. (2000). Social Movements and the Transition to Democracy. *Democratization*, 7(3), 25-45.
- Özen, H., & Özen, Ş. (2010). Public Policies and Social Movements: The Influences of Protest Movements on Mining Policy in Turkey. *Review of Public Administration*, 43(2), 33-64.
- Sanlı, L. (2003). Türkiye'de "Toplumsal Hareketler". L. Sanlı (Haz.). *Toplumsal Hareketler Konuşuyor*, (s. 9-32), Alan Yayıncılık.
- Sarıbay, A. Y. (2000). *Kamusal Alan, Diyalojik Demokrasi, Sivil İtiraz*. Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Sarıbay, A. Y. (2007). Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum. E. Kalaycıoğlu & A. Y. Sarıbay (Ed). *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, (s. 543-560). Alfa Aktüel.
- Şimşek, S. (2004). The Transformation of Civil Society in Turkey: From Quantity to Quality. *Turkish Studies*, 5(3), 46-74.
- Taylor, D. (2017). *Social Movements and Democracy in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- Tilly, C., E. Castaneda, & L. J. Wood. (2002). *Toplumsal Hareketler 1768-2018* (Çev. Orhan Düz). Alfa Araştırma.
- Yeniçırak, H. (2023). Demokrasinin Gölgesinde Otoriteryanizmin Yeniden Yükselişi: Rusya. M. O. Aşık ve H. Yeniçırak (Eds). *Rusya'nın Dünü Bugünü*, (s. 19-33), Nobel Bilimsel.
- Wacquant, L. (2012). Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 20(1), 66-79.

BÖLÜM 4

YAPAY ZEKA, YANLIŞ ENFORMASYON VE KÜLTÜR

Mehmet Ozan AŞIK¹

Günümüzde Yapay Zeka (YZ) ve internette yanlış enformasyonun yayılması üzerine çalışmalar önemini arttırmaktadır. Online kullanıcılar çeşitli şekillerde yanlış enformasyon ile temas etmekte; bu temaslarını kültürel bakış açıları ve siyasi dünya görüşleri şekillendirmekte ve bu anlam dünyalarından hareketle kullanıcılar yanlış enformasyon ile ne yapacaklarına karar verip ona göre eyleme geçmektedir. İnternette sosyal medya ortamının herkese açık kamusalılığı, bu ortamda enformasyon dolaşımının yatay olması ve geleneksel medyadaki enformasyon dolaşımını denetleyen ve düzenleyen gazeteci, editör, kameraman, medya patronları ve diğer profesyonel aracı aktörlerin olmaması internette yanlış enformasyon dolaşımını kolaylaştırmaktadır. Kullanıcıları teorik olarak güçlendiren internetin dijital demokrasisi ve kamusalılığı (Timisi, 2000) bir yandan da onları dezenformasyon ve yanlış enformasyonun yayılması karşısında kırılanaştırılmaktadır. YZ teknolojilerinin hızla gelişmesi ise doğru karşısında yanlış enformasyonun daha fazla yayılması, paylaşılması ve küresel ölçekte kullanıcıları etkilemesi ihtimalini beraberinde getirmektedir.

YZ, yanlış enformasyon yayılmasıyla giderek daha fazla iç içe geçmiş durumda olup, önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Çevrimiçi yanlış bilginin hızla yayılması, bilgilerin hızlı paylaşımına olanak tanıyan yeni sosyal teknolojiler tarafından kolaylaştırılmış ve bu da yanlış ve yanıltıcı içeriklerin çoğalmasına yol açmıştır. Büyük dil modelleri ve YZ destekli botlar gibi YZ teknolojileri,

¹ Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, ozanasik@uludag.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5588-2376.

seçmeni ile muhalefet bloğu arasındaki gerilimde kendini göstermektedir. Ayrıca milliyetçilik (seküler ya da Türk-İslamcı) ile ülkenin Kürt Sorunu'na demokratik yaklaşan siyasal liberalizm arasındaki ayrışma; kentsel ve kozmopolit entelijansiya ile taşralı, muhafazakar orta ve alt sınıflar arasındaki farklılaşma Türkiye'nin yakın tarihinde derin siyasal ve kültürel farklılıklara sahip büyük toplumsal kesimler yaratmıştır. Birbirine karşıt toplumsal kesimler, yaşamayı arzuladıkları "ideal toplum"a dair farklı ve birbiriyle çatışan siyasal vizyonlar geliştirmektedirler. Medya kullanımında YZ'nin algoritmik davranışı bu siyasal vizyonlarla temas ettiğinde sonuç ne olacaktır? YZ, Türkiye'nin farklı siyasal ve kültürel kimliğe sahip topluluklarına dair algortimik davranışlarında ne tür temsil mekanizmaları sunacaktır? Bu temsiller toplumsal iktidar kaynaklarının yapısal dağılımını ve politik-ekonomik bölüşüm ilişkilerini nasıl etkileyecektir?

Türkiye'de sosyal medya ve YZ'nin siyasal enformasyonun üretilmesi ve yayılmasında kullanımının yüksek olduğunu düşündüğümüzde ayrıştırıcı ve ayrımcı içeriğin YZ'nin algoritmik sistemleri tarafından yayılması ve geniş kullanıcı kitlelerine ulaştırılmasıyla ilgili yapısal sorunların ele alınması ve kutuplaşmış kesimlerin bu içeriklerle etkileşimine dair sosyolojik çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Şiddetli kutuplaşma bağlamlarında olduğu gibi, Türkiye'de de sosyal medya kullanıcıları çevrimiçi siyasal içeriği, politikleşmiş etnik ve mezhepsel grup kimlikleri ve mevcut dünya görüşlerine göre değerlendirme eğilimindedir (Bozdağ ve Koçer, 2022). Halihazırda kültürel bilgi ve temsil mekanizmalarını YZ'de modellemenin son derece zor olduğu bir teknolojinin Türkiye'nin toplumsal kutuplaşmasına katkısını araştırmak ilginç sonuçlar verebilir. Böyle bir çalışma, küresel ölçekte yüksek teknoloji şirketlerinin operasyonlarının daha fazla kamusal sorumluluk ve şeffaflık kazanmasını savunan eleştirel literatüre de katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Airoidi, M. (2021). The techno-social reproduction of taste boundaries on digital platforms: The case of music on YouTube. *Poetics*, 89, 101563. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2021.101563>
- Airoidi, M. (2022). *Machine Habitus: Toward a Sociology of Algorithms*. Polity Press.
- Aşık, O. (2017). The Fall of the Public and the Moral Contestation in the Journalistic Culture of Turkey. *Middle East Journal of Culture and Communication*, 10, 69–85. <https://doi.org/10.1163/18739865-01001005>
- Aşık, O. (2024). Ideology, Polarization, and News Culture: The Secular-Islamist Tension in Turkish Journalism. *The International Journal of Press/Politics*, 29(2), 530–547. <https://doi.org/10.1177/19401612221132716>

- Bai, H., Voelkel, J. G., Eichstaedt, J. C., & Willer, R. (2023). *Artificial Intelligence Can Persuade Humans on Political Issues*. <https://doi.org/10.31219/osf.io/stakv>
- Beer, D. (2009). Power through the algorithm? Participatory web cultures and the technological unconscious. *New Media & Society*, 11(6), 985–1002. <https://doi.org/10.1177/1461444809336551>
- Benkler, Y., Faris, R., & Roberts, H. (2018). *Network propaganda: Manipulation, disinformation, and radicalization in American politics*. Oxford University Press, 2018, ©2018.
- Boczkowski, P. J. (2010). *News at work: Imitation in an age of information abundance*. University of Chicago Press.
- Bozdağ, Ç., & Koçer, S. (2022). Skeptical Inertia in the Face of Polarization: News Consumption and Misinformation in Turkey. *Media and Communication*, 10(2), 169–179. <https://doi.org/10.17645/mac.v10i2.5057>
- Bruns, A. (2008). The Future Is User-Led: The Path towards Widespread Prodisusage. *Fibreculture Journal*, 11. <http://eleven.fibreculturejournal.org/fcj-066-the-future-is-user-led-the-path-towards-widespread-prodisusage/>
- Couldry, N. (2004). Theorising media as practice. *Social Semiotics*, 14(2), 115–132. <https://doi.org/10.1080/1035033042000238295>
- Dahlgren, P. (1988). What's the meaning of this? Viewers' plural sense-making of TV news. *Media, Culture & Society*, 10(3), 285–301. <https://doi.org/10.1177/016344388010003003>
- Fenton, N. (2010). *New media, old news: Journalism and democracy in the digital age / edited by Natalie Fenton*. SAGE.
- Fenton, N. (2011). Deregulation or democracy? New media, news, neoliberalism and the public interest. *Continuum*, 25(1), 63–72. <https://doi.org/10.1080/10304312.2011.539159>
- Gillespie, T. (2016). Algorithm. In B. Peters (Ed.), *Digital Keywords* (ss. 18–30). Princeton University Press.
- Hall, S. (2005). Encoding/Decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe, & P. Willis (Eds.), *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies, 1972-79* (ss. 117–127). Routledge.
- Jia, C., Boltz, A., Zhang, A., Chen, A., & Lee, M. K. (2022). *Understanding Effects of Algorithmic vs. Community Label on Perceived Accuracy of Hyper-partisan Misinformation*. <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2203.00710>
- Joshi, G., Srivastava, A., Yagnik, B., Hasan, M., Saiyed, Z., Gabralla, L. A., Abraham, A., Walambe, R., & Kotecha, K. (2023). Explainable Misinformation Detection Across Multiple Social Media Platforms. *IEEE Access*, 11, 23634–23646. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3251892>
- Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1973). Uses and Gratifications Research. *The Public Opinion Quarterly*, 37(4), 509–523.
- Koçer, S. (2023). Yapay Zeka ve Doğrulama. *REFLEKTİF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 103–114. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2024.147>
- Kocer, S., & Bozdağ, Ç. (2020). News-Sharing Repertoires on Social Media in the Context of Networked Authoritarianism: The Case of Turkey. *International Journal of Communication*, 14, Article 0.
- Koçer, S., Öz, B., Okçuoğlu, G., & Tapramaz, F. (2022). Folk theories of false information: A mixed-methods study in the context of Covid-19 in Turkey. *New Media & Society*, 14614448221142310. <https://doi.org/10.1177/14614448221142310>

- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press.
- Liebes, T., & Katz, E. (1990). *The export of meaning: Cross-cultural readings of Dallas*. Oxford University Press.
- Madianou, M., & Miller, D. (2013). Polymedia: Towards a new theory of digital media in interpersonal communication. *International Journal of Cultural Studies*, 16(2), 169–187. <https://doi.org/10.1177/1367877912452486>
- Michelle, C. (2007). Modes of Reception: A Consolidated Analytical Framework. *The Communication Review*, 10(3), 181–222. <https://doi.org/10.1080/10714420701528057>
- Morley, D. (1999). *The Nationwide Television Studies*. Routledge.
- Noble, S. U. (2018). *Algorithms of oppression: How search engines reinforce racism*. New York University Press.
- Picone, I. (2016). Grasping the Digital News User: Conceptual and methodological advances in news use studies. *Digital Journalism*, 4(1), 125–141. <https://doi.org/10.1080/21670811.2015.1096616>
- Rahwan, I., Cebrian, M., Obradovich, N., Bongard, J., Bonnefon, J.-F., Breazeal, C., Crandall, J. W., Christakis, N. A., Couzin, I. D., Jackson, M. O., Jennings, N. R., Kamar, E., Kloumann, I. M., Larochele, H., Lazer, D., McElreath, R., Mislove, A., Parkes, D. C., Pentland, A. 'Sandy', ... Wellman, M. (2019). Machine behaviour. *Nature*, 568(7753), 477–486. <https://doi.org/10.1038/s41586-019-1138-y>
- Rieder, B. (2020). *Engines of Order: A Mechanology of Algorithmic Techniques*. Amsterdam University Press.
- Roshanaei, M., & Sywulak, G. (2022). Towards Immunizing Infodemic: Comprehensive Study on Assessing the Role of Artificial Intelligence and COVID-19 Pandemic. *Journal of Intelligent Learning Systems and Applications*, 14(03), 25–41. <https://doi.org/10.4236/jilsa.2022.143003>
- Ruggiero, T. E. (2000). Uses and Gratifications Theory in the 21st Century. *Mass Communication and Society*, 3(1), 3–37. https://doi.org/10.1207/S15327825MCS0301_02
- Saka, E. (2024). Sosyal Fayda için Yapay Zeka. *REFLEKTİF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 85–101. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2024.146>
- Schrøder, K. C. (2000). Making sense of audience discourses: Towards a multidimensional model of mass media reception. *European Journal of Cultural Studies*, 3(2), 233–258. <https://doi.org/10.1177/136754940000300205>
- Selbst, A. D., Boyd, D., Friedler, S. A., Venkatasubramanian, S., & Vertesi, J. (2019). Fairness and Abstraction in Sociotechnical Systems. *Proceedings of the Conference on Fairness, Accountability, and Transparency*, 59–68. <https://doi.org/10.1145/3287560.3287598>
- Seo, H., Lee, S., Lee, D., & Xiong, A. (2024). Reliability Matters: Exploring the Effect of AI Explanations on Misinformation Detection with a Warning. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 18, 1395–1407. <https://doi.org/10.1609/icwsm.v18i1.31397>
- Stafford, T. F., Stafford, M. R., & Schkade, L. L. (2004). Determining Uses and Gratifications for the Internet. *Decision Sciences*, 35(2), 259–288. <https://doi.org/10.1111/j.00117315.2004.02524.x>
- Thompson, J. B. (1995). *The media and modernity: A social theory of the media*. Polity Press.

- Timisi, N. (2000). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Dost.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- Wagner, M. C., & Boczkowski, P. J. (2019). The Reception of Fake News: The Interpretations and Practices That Shape the Consumption of Perceived Misinformation. *Digital Journalism*, 7(7), 870–885. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1653208>
- Waisbord, S. (2018). Truth is What Happens to News: On journalism, fake news, and post-truth. *Journalism Studies*, 19(13), 1866–1878. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2018.1492881>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making* (Council of Europe Report DGI(2017)09; ss. 20–48). Council of Europe. <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-researc/168076277c>

BÖLÜM 5

TÜRKİYE'DE TOPLUMSAL SAĞLIK SORUNLARINI SAĞLIK POLİTİKALARI ÜZERİNDEN OKUMAK

Betül DURMAZ YURT¹

Temel insani haklardan biri olan sağlık hakkının korunması ve sürdürülebilir olması konusunda sağlık politikaları etkili olmaktadır. Bu politikaların oluşturulma aşamasında etkili olan aktörlerin sağlık hakkı çerçevesinde verilecek sağlık hizmetlerinin sunumunu devletin görevi olarak mı yoksa bireysel bir etkinlik olarak mı gördükleri mevzuu, politikaların uygulanma perspektifini belirlemektedir. Hatta sağlık hizmeti sağlayıcı aktörlerin ve hasta haklarını savunan STK'ların bu soruya nasıl bir yanıt verdikleri dönemsel sağlık politikalarında görünür olmakta, fikir ve ideolojilerin değişimiyle politikalara yansıyan farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu doğrultuda bu yazının amacı; cumhuriyet döneminde etkili olan sağlık politikalarını ele alarak dönemlerin ideolojisiyle ilişkili politikaların uygulanma alanlarını göstermek, geçmişten günümüze etkinliği artan neoliberalizm ve küresel kapitalizmin birincil haklar arasında görülen sağlık hakkı üzerindeki etkilerini ele almak ve bu etkiler üzerinden Türkiye'deki toplumsal sağlık sorunlarını okumaktır. Ayrıca mevcut ideolojilerin etkisiyle devletin ödev/görev edindiği sağlık hizmeti sunma rolünü özel sektörle paylaşması dolayısıyla sağlığın piyasalaşması/metalaşmasına ve bunun sonuçlarına vurgu yapmaktır. Bahsedilen sağlık politikalarının nasıl bir değişime uğradığının gösterilebilmesi için cumhuriyet dönemi sağlık politikaları beş başlığa ayrılarak tarihsel dönemlerle detaylandırılmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, betul.dyurt@siirt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5729-4896

Bu gelişmelere ilaveten, son dönem Türkiye'ye yönelik göçlerin artmasıyla göçmen sağlığı politikalarının planlanması ve uygulanması da ülkelerde mevcut toplumsal, kültürel, ekonomik ve ideolojik gelişmelerin politikaları etkilediğini göstermektedir. Hatta sağlığın devlete ait bir ödev ya da bireysel bir görev olarak tanımlanmasının dönemsel değişikliğe uğraması üzerinden sağlık politikalarının şekillendiği dikkat çekmektedir. Politikalar açısından önem verilmesi gereken şey sağlık hizmetlerinin sağlık hakkı kapsamında görülerek bireylere verilmesidir. Gelecekteki Türkiye toplumunun refahının sağlıklı birey, sağlıklı toplum düsturuyla korunabileceğinin unutulmaması gerekmektedir.

Kaynakça

- Acartürk, E., & Keskin, S. (2012). Türkiye'de sağlık sektöründe kamu özel ortaklığı modeli, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 25-51.
- Ağırbaş, İ. Akbulut, Y. & Önder, Ö. R. (2011). Atatürk dönemi sağlık politikası, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, (48), 733-748.
- Ak, S. (2021). Geçmişten günümüze Türkiye'nin sağlık politikaları, *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 20(1), 28-36.
- Akalın, B., & Özargun, G. (2022). Mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişim ve yararlanmalarında yaşanan sorunlara bakış. F. Kantaş Yılmaz, & M. C. Türkoğlu (Der.), *Göçmen Sağlığı: Yöneltil Bakış Açısıyla Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar içinde* (83-108), Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Akdur, R. (1998). Türkiye'de sağlık politika ve hizmetleri, *Yeni Türkiye*, 4(23-24 (1984-1995)), 1-13.
- Akdur, R. (2006). Basic concepts of health sector, status in turkey and european union, Turkey's EU harmonization, *Ankara Üniversitesi Basımevi ATAUM Araştırma Dizisi*, (25), 17-35.
- Aksakal, H. İ. (2017). Dr. Refik Saydam önderliğinde cumhuriyet dönemi sağlık hizmetlerini modernleştirme çabaları, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 219-231.
- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967. (1963, Ocak). T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf (Erişim: 19.04.2024).
- Birinci Sosyal Hizmetler Şurası. (2004). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde sosyal hizmetlerin yeniden yapılandırılması; Ön Komisyon Raporu*, Ankara: Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Bulut, A. (2013). Türkiye'de sağlık reformunun tarihçesi, Ç. Keyder, N. Üstündağ, T. Ağartan & Ç. Yoltar (Der.), *Avrupa'da Ve Türkiye'de Sağlık Politikaları Reformlar, Sorunlar, Tartışmalar içinde* (111-124), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, A., & Şengül, H. (2020). Türkiye'de Sağlık Sisteminin Sorunları ve Çözüm Önerileri, *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(1), 45-54.
- Cansever, İ. H. (2018). Devlet anlayışları ekseninde sağlık politikalarının değişimi ve analizi: Türkiye incelemesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 105-120.

- Coburn, D. (2014). Eşitsizlik ve sağlık. (U. Haskan, Çev.), L. Panitch, & C. Leys (Der.), Kapitalizmde Sağlık Sağlıksızlık Semptomları içinde (54-73), İstanbul: Yordam Kitap.
- Demirci, B. (2012). *Transformation in the organizational and financial set-up of the health care system in Turkey—its repercussions and similarities with the English model*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirci, B. (2015). Sağlık hizmetlerinde dönüşüm: sağlıkta dönüşüm programı (SDP) nasıl bir sistem getiriyor?, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 15(30), 122-135.
- Easterlin, R. (2004). *The reluctant economist*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Er, Ü. (2011). *Sağlıkta dönüşümün aracı genel sağlık sigortası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkun, S. A. (1935). *Türk tababeti tarihine genel bir bakış*, İstanbul.
- Fişek, N. (1991). Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerinde sağlık politikaları, *Toplum ve Hekim Dergisi*, 48(7), 2-4.
- Franks, P., Clancy, C. & Nutlama, P. (1992). Gatekeeping revisited-protecting patients from overtreatment, *The New England Journal of Medicine*, 327(6), 424-429. doi:10.1056/NEJM199208063270613
- Gönc-Şavran, T. (2010). *Toplumsal eşitsizlikler ve sağlık: Eskişehir’de sosyolojik bir araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültaş, A. S., & Yalçın Balçık, P. (2018). Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara yönelik sağlık politikaları, *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(2), 193-204.
- Günay Atalı, A., & Gündoğan Gür, N. (2022). Göçmen sağlığındaki eşitsizlikler: Suriyeli göçmenler. F. Kantaş Yılmaz, & M. C. Türkoğlu (Der.), Göçmen Sağlığı: Yönetel Bakış Açısıyla Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar içinde (109-130), Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- İleri, H., Seçer, B. & Ertaş, H. (2016). Sağlık politikası kavramı ve Türkiye’de sağlık politikalarının incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* (12), 176-186.
- İlhan, B. (2021). Ankara’da şehir hastaneleri: sağlık çalışanlarını ve hastaları neler bekliyor?, K. Pala (Der.), Türkiye’de Sağlıkta Kamu-Özel Ortaklığı Şehir Hastaneleri içinde (307-318), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karabulut, K. (2001). Sağlık sektöründe özelleştirme, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(1-2), 31-39.
- Karabulut, U. (2007). Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık hizmetlerine toplu bir bakış: Dr. Refik Saydam’ın sağlık bakanlığı ve hizmetleri (1927-1935), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 151-160.
- Karasu, K. (2011). Sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde kamu-özel ortaklığı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(3), 217-262.
- Kasapoğlu, A. (2016). Türkiye’de sağlık hizmetlerinin dönüşümü, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 131-174.
- Keskin, H. İ. (2018). Türkiye’de sağlıkta dönüşüm programı ve kamu hastanelerinin etkinliği, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18(38), 124-150.
- Keyder, Ç., Üstündağ, N., Ağartan, T. & Yoltar, Ç. (2013). Önsöz, Ç. Keyder, N. Üstündağ, T. Ağartan & Ç. Yoltar (Der.), Avrupa’da ve Türkiye’de Sağlık Politikaları Reformlar, Sorunlar, Tartışmalar içinde (7-13), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Klein, R. (1995). big bang health care reform: does it work?: the case of Britain’s 1991 national health service reforms, *The Milbank Quarterly*, 73(3), 299-337.

- Kökcü, A. T. (2014). Türkiye'de cumhuriyet dönemi sağlık politikaları, *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 22(3), 99-105.
- Leys, C. (2014). Sağlık ve kapitalizm, (U. Haskan, Çev.), L. Panitch, & C. Leys (Der.), *Kapitalizmde Sağlık Sağlıksızlık Semptomları içinde* (15-42), İstanbul: Yordam Kitap.
- ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi). (2014, Nisan). Suriye'ye komşu ülkelerde suriyeli mültecilerin durumu: bulgular, sonuçlar ve öneriler. <https://www.orsam.org.tr/tr/suriye-ye-komsu-ulkelerde-suriyeli-multecilerin-durumu-bulgular-sonuclar-ve-oneriler/> (Erişim: 18.04.2024).
- Önder, N. (2020). *Geçici korunanlara yönelik sağlık politikaları analizi (2011-2019)*, Ankara: TİAV.
- Özkazanç, A. (2018). Türkiye'nin neo-liberal dönüşümü ve liberal düşünce. M. Yılmaz (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Liberalizm içinde* (Cilt 7, 634-657). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pala, K. (2021a). Sunuş, K. Pala (Der.), *Türkiye'de Sağlıkta Kamu-Özel Ortaklığı Şehir Hastaneleri içinde* (7-12), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pala, K. (2021b). Kamu hastanelerinin piyasalaştırılması ve sağlık alanında kamu-özel ortaklığı modeli, K. Pala (Der.), *Türkiye'de Sağlıkta Kamu-Özel Ortaklığı Şehir Hastaneleri içinde* (99-133), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Resmi Gazete. (1961, Temmuz 20). 334 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti anayasası kanunu. Sayı:10859. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10859.pdf> (Erişim: 05.06.2024).
- Sağlık Bakanlığı. (2003). Sağlıkta dönüşüm. <https://www.saglik.gov.tr/TR,11415/saglikta-donusum-programi.html> (Erişim: 08.03.2024).
- Sağlık Bakanlığı. (2012). Türkiye sağlıkta dönüşüm programı değerlendirme raporu (2003-2011). <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/5131,sdpturkpdf.pdf?0> (Erişim: 18.05.2024).
- Sağlık Bakanlığı. (2020). Sağlık yatırımları genel müdürlüğü. <https://sygm.saglik.gov.tr/TR,58066/3-yilda-10-sehir-hastanesi-hizmete-acildi.html> (Erişim: 23.05.2024).
- Sağlık Bakanlığı. (2023). Sağlık yatırımları genel müdürlüğü. <https://sygm.saglik.gov.tr/TR-88962/2023-yili-yatirim-programi.html> (Erişim: 23.05.2024).
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı. (2019). Sağlık Bakanlığı. <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/40564/0/saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf> (Erişim: 10.07.2024).
- Sağlık İstatistikleri Yıllığı. (2022). Sağlık Bakanlığı. <https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/48054/0/siy202205042024pdf.pdf> (Erişim tarihi: 10.07.2024).
- Sihhat Projesi. (2022). Ankara: Sağlık Bakanlığı. <http://sihhatproject.org/> (Erişim: 22.09.2023).
- Soyer, A. (2003). Özele teşvik, birinci basamağı baltalıyor, *Tip Dünyası*, (109). <https://www.ttb.org.tr/TD/TD109/5.php> (Erişim: 22.06.2024)
- Sönmez, M. (2021). Sermaye birikimi, "kamu-özel işbirliği" ve şehir hastaneleri. K. Pala (Der.), *Türkiye'de Sağlıkta Kamu-Özel Ortaklığı Şehir Hastaneleri içinde* (55-70), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tatar, M. (2008). Sağlık politikası ve politika belirleme süreci: teorik ve türk sağlık politikalarına genel bir bakış, C. C. Aktan, & U. Saran (Ed.), *Sağlık Ekonomisi Ve Sağlık Yönetimi içinde* (418-429), İstanbul: Aura kitapları.
- TTB. (2006). *Aile hekimliğinde son durum*, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.
- Tüzün, H. (2010). Sağlıkta dönüşüm ve tedavi edici sağlık hizmetleri, *TES-İŞ Dergisi*, (Nisan sayısı), 88-93.

- White, K. (2002). *An introduction to the sociology of health and illness*, London: Sage.
- Yavuz, C. I. (2013). Sağlık hizmetleri ve kapitalizm, O. Elbek (Der.), *Kapitalizm Sağlığa Zararlıdır içinde* (41-56), İstanbul: Hayy Kitap.
- Yılmaz, G. (2017). *Türkiye sağlık sisteminde reformlar ve politika transferi*, İstanbul: Kriter Yayınları.

BÖLÜM 6

TÜRKİYE YÜZYILINDA EMEKLİLER: TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE YAŞLILAR

Nur Manolya ŞEN ÇATALKAYA¹

Günümüzde pek çok ülkede küreselleşme ve neoliberal ekonomi politikaları sosyal korumaya yönelik anlayışı etkilemektedir. Bireylerin yaşamları süresince karşılaşılabilecekleri risklerin telafisinde sosyal güvenlik sistemleri ve sosyal yardımların yerine bireysel sorumluluğun öne çıkarıldığı bir eğilim görülmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin sosyal politikalarında ve sosyal güvenlik sisteminde de önemli değişimler yaşanmıştır. Bu durumdan en çok etkilenen toplumsal kesimler arasında yaşlılar da bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde yapılan düzenlemeler yaşlıların ve yaşlanmakta olanların karşılaştığı risklere yönelik kullanabileceği kaynakları oluşturma sorumluluğunu gittikçe bireylerin omuzlarına yüklemektedir. Sosyal güvencenin yerini daha çok kişisel sorumluluğa dayalı güvence sistemlerinin alması yaşam koşulları, toplumsal adalet ve demokrasi bağlamında tartışılması gereken önemli konular arasındadır. Yaşam seyrinin erken dönemlerinde karşılaşılan dezavantajların birikerek geleceğe taşınması ve yaşlanma sürecinde bu dezavantajların değişen sağlık, sosyo-ekonomik durum ve sosyal hayata katılım gibi faktörlerle kesişmesi yaşlılık döneminde belirleyici olan sistem ve politikaların çok boyutlu düşünülmesi gerektiğini gösterir. Diğer taraftan nüfus projeksiyonları dikkate alındığında toplam nüfus oranı içinde ileri yaş gruplarının oranının artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin bu değişime yönelik alacağı kararlar çok yakın bir dönemde yaşam koşulları üzerinde önemli bir belirleyici olacaktır.

¹ Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, nur-manolya-sen@hotmail.com ORCID iD: 0000-0003-3932-8495

alt gelir grupları, güvencesiz çalışanlar veya çalışmayanlar için BES’e katılamamak yaşlılık döneminde sınırlı kamu desteğiyle veya sosyal yardımlarla geçinecek olma anlamına gelmektedir. BES’e katılanlar için de finansal okur yazarlık önemli hale gelmektedir. Sistemin karmaşıklığı, ürünlerin çeşitliliği ve piyasanın hareketliliği finansa ilişkin bilgi edinme çabasını günlük hayatın dolayısıyla yaşama ve düşünme biçiminin bir parçası haline getirebilir.

Değişen sosyal koruma ve sosyal güvenlik anlayışının yaşlılık dönemine etkisini daha iyi değerlendirebilmek için teorileri de işe koşmak ve yaklaşımları genişletmek faydalı olabilir. Geleneksel yaşlılık ve yaşlanma teorileri bazı konuları kavramakta yetersiz kalmaktadır. Örneğin aktivite teorisi yaşlıların karşılaştığı zorlukları kişisel uyum üzerinden değerlendirmektedir. Kişisel uyum merkezli bir yaklaşım ve çözüm arayışı ile yaşlıların karşılaştıkları zorlukların yapısal ve politik yönünü resmetme ve eleştirme olanağı kaybedilir. Bu da sorunların sebeplerini çok yönlü bir şekilde tespit etme ve sürdürülebilir çözümler üretme noktasında eksikliğe yol açacağı için mevcut statükonun devamlılığını sağlar. Bir diğer teori olarak geri çekilmeye ise yaşlının toplumsal hayattan geri çekilmesinin hem yaşlı hem de toplumun geri kalanı için faydalı olacağı savı da sorunludur. Yaşlılık da diğer yaş dönemlerinde olduğu gibi sosyal hayata katılımın devamlılığının biyopsikososyal esenliği açısından önemli olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla yeni emeklilik sistemi ile uyumlu bir şekilde yaşlılık dönemindeki yaşam koşullarını bireysel çabanın bir eseri olarak görme potansiyeli taşıyan, yapısal, ekonomik ve politik faktörleri görmeyen veya yaşlının sınırlı bir alanda durmasına ilişkin normatif iddiaları üretme eğilimi taşıyan kuramsal çerçeveler yerine sistemin yaşlılıktaki hak kayıplarını ortaya koyabilecek ve tartışabilecek teorilere ihtiyaç vardır. Yeni sistemin taşıdığı risklere yönelik doğru planlamaların yapılması ve doğru adımların atılması kadar kapsamlı ve çok boyutlu teorik yaklaşımların geliştirilmesi de yaşlanma sürecinde ve yaşlılık döneminde karşılaşılabilecek sorunların çözümünde etkili olacaktır.

Kaynakça

- Aalbers, M. B. (2013). Neoliberalism is dead... long live neoliberalism! *International Journal of Urban and Regional Research*, 37(3), 1083-1090.
- Ahmad, F. (2015). *Modern Türkiye'nin oluşumu* (14. b.). İstanbul: Kaynak Yay.
- Albo, G. (2002). Neoliberalism, the state and the left: A Canadian perspective. *Monthly Review*, 54(1), 46-55.
- Alper, Y. (2017). Sosyal güvenlik reformu (2008-2016): kapsamla ilgili gelişmeler. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 68, 1-23.

- Altınörs, G. (2017). The role of international monetary fund as an apparatus of hegemonic world order: a Gramscian/Coxian approach to the neoliberal transformation of Turkey. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 493-514.
- Altıntaş, K. M. (2009). Belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarında finansal eğitimin önemi: katılımcıların finansal okur yazarlığı çerçevesinde alternatif bir yatırım eğitimi modeli. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 151-176.
- Altıok, M. (2009). Keynes ve Keynesçi kuramda kriz ve iktisat politikası tartışmaları. *Toplum ve Demokrasi*, 3(6-7), 75-102.
- Arun, Ö. (2018a). A Sociological examination of ageing process. N. Suğur (Dü.) içinde, *Social Sctructure of Turkey* (s. 124-147). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Arun, Ö. (2018b). Türkiye'de yaşlanmak bir armağan ya da lanet? Ö. Arun (Dü.) içinde, *Yaşlanmayı Aşmak* (s. 23-52). Ankara: Phoenix.
- Atagenc, İ. Ö. (2017). İzmir İktisat Kongresi'nin Türk dış politikasının inşasındaki rolü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 91-101.
- Behrendt, C., & vd. (2022). *Social protection & cooperatives spotlight*. Geneva: International Labour Organization.
- Boratav, K. (2006). *Türkiye'de devletçilik* (2. b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bozkır Serdar, A. (2017). Sosyal politika kavramı, tarihsel gelişimi ve Türkiye'de sosyal politika. A. Tokol, & Y. Alper (Dü) içinde, *Sosyal Politika* (s. 1-24). Dora Basım Yayın: Bursa.
- Branco, M. C. (2009). *Economics versus human rights*. Oxon: Routledge.
- BSB, B. S. (2008). *2008 kavşağında Türkiye: Siyaset, iktisat ve toplum*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Budd, A. (2013). *Class, states and international relations*. NY: Routledge.
- Buğra, A. (2018). *Kapitalizm, yoksulluk ve Türkiye'de sosyal politika* (9. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A., & Adar, S. (2007). *An Analysis of social protection expenditures in Turkey in a comparative perspective*. İstanbul: Social Policy Forum.
- Comaroff, J. (2011). The end of neoliberalism? What is left of the left. *The Annals of the American Academy*(637). doi:10.1177/0002716211406846
- Çetinkaya, E. (2011). Türkiye İş Kurumu ve hizmetlerinin dönüşümü konusunda sosyal tarafların görüşleri. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 61(2), 39-61.
- Davies, W. (2021). The revenge of sovereignty on government? The release of neoliberal politics from economics post-2008. *Theory, Culture & Society*, 95-118. doi:doi.org/10.1177/0263276421999455
- Demir, G. (2011). Post neoliberalizm? kriz ve sonrası üzerine. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*(1), 1-20.
- Duménil, G., & Lévy, D. (2011). *The crisis of neoliberalism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Elinder, M., & vd. (2022). Who lacks pension knowledge, why and does it matter? evidence from Swedish retirement savers. *Public Finance Review*, 50(4), 379-435.
- Elveren, A. Y. (2008). Social security reform in Turkey: a critical perspective. *Review of Radical Political Economics*, 40(2), 212-232.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Freeman, M. (2015). Neoliberal policies and human rights. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 141-164.

- Garland, D. (2016). *The welfare state: A very short introduction*. Oxford: Oxford Academic.
- Goodin, R. E., & Le Grand, J. (Dü). (1987). *Not only the poor*. London: Routledge.
- Gökbayrak, Ş. (2022). Zor zamanlarda sosyal güvenliği yeniden düşünmek: sosyal güvenlik ve gelirin yeniden dağılımı. *Çalışma ve Toplum*, (1,72), 107-142. doi.org/10.54752/ct.1060783
- Gölçek, A. G. (2023). Cumhuriyet’ten bugüne Türkiye’de yoksulluğun 100 yıllık görünümü: kamu maliyesi bağlamında bir değerlendirme. *Akademik Hassasiyetler*, 10(Cumhuriyet Özel), 118-151.
- Guttal, S. (2007). Globalisation. *Development in Practice*, 17(4-5), 523-531. doi:https://doi.org/10.1080/09614520701469492
- Güler, H. (2011). Türkiye’nin erken dönem sanayileşme serüveni. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 63-87.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: doğuş, yükseliş ve yeniden yapılanma süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Güngör, B., & Aksöz, F. (2021). 1929 Dünya iktisadi krizi, otoriterleşen devletler ve Türkiye’ye yansımaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(1), 33-52.
- Hanlein, A., & Hekimler, A. (2006). Gerhard Kessler: Türkiye’de sürgün bir Alman sosyal politikacı. *Çalışma ve Toplum*(2), 31-47.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin kısa tarihi* (4. b.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Huwart, J.-Y., & Verdier, L. (2013). *Economic globalisation: Origins and consequences*. OECD Publishing. doi:dx.doi.org/10.1787/9789264111899-en
- ILO (2001). Facts on Social Security. URL: wcms_067588%20 (Erişim Tarihi: 01.07.2024)
- İnci, İ. (2022). Tarihsel süreç içinde Türkiye’de tarımsal makine ve ekipmanların modernizasyonu 1948-1960. *MECMUA Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 142-154.
- İstanbul Planlama Ajansı (2024), “Kent Gündemine Bakış: Enflasyon ve Kronikleşen Yoksulluğun Gölgesinde Geçim Mücadelesi: Emekliler”, Kültür A.Ş., İstanbul. URL: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/enflasyon-ve-kronikleşen-yoksullugun-golgesinde-gecim-mucadelesi-emekliler/ (Erişim Tarihi: 14.07.2024)
- Jessop, B. (1999). The Changing governance of welfare: Recent trends in its primary functions, scale, and modes of coordination. *CORE*, 33(4), 348-359. doi:10.1111/1467-9515.00157
- Karaman, S., & Yavuz, C. F. (2016). Marshall Planı Türkiye tarımının gelişmesinde nasıl rol oynamıştır? *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXXV(1), 1-14.
- Kaufmann, F.-X. (2012). *European foundations of the welfare state*. Oxford: Berghahn Books.
- Kaymaz, Y. S. (2022). Analysis of welfare state concept: a comparative approach. *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(2), 179-187.
- Keskin, M., & Koçak, H. (2023). Türkiye’de nüfusun yaşlanması üzerine bir SWOT analizi. *Sosyolojik Düşün*, 8(2), 275-303.
- Kolko, G. (1990). *The politics of war: The world and United States foreign policy, 1943-1945*. New York: Pantheon.
- Koray, M. (2008). *Sosyal politika*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Koray, M. (2015). AKP Dönemi: neo-liberalizm, neo-muhafazakarlık, neo-popülizm beşiğinde sallanan sosyal devlet ve sosyal politika. M. Koray, & A. Çelik (Dü) içinde,

- Himmet, Fıtrat, Piyasa: AKP Döneminde Sosyal Politika* (s. 11-54). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Krieger, J. (1986). *Reagan, Thatcher and the politics of decline*. Oxford: Oxford University Press.
- Kuhnle, S., & Sander, A. (2010). Welfare state. H. K. Anheier, & S. Toepler (Dü) içinde, *International Encyclopedia of Civil Society* (s. 1639-1643). USA: Springer.
- Longino, C. F., & Powell, J. L. (2009). Toward a phenomenology of aging. V. L. Bengston, N. M. D. Gans, & M. Silverstein (Dü) içinde, *Handbook of Theories of Aging* (2. b., s. 375-387). New York: Springer.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York: McGraw Hill.
- Mendes, P. (2000). Globalisation and the welfare state: From the local to the international. *Policy, Organization & Society*, 19(1), 117-138.
- Meral, H., & Arıcan, E. (2020). Bireysel emeklilik sistemine otomatik katılım: Türkiye için bir uygulama. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), 190-212.
- Middlemas, K. (1979). *Politics in industrial society*. London: Rowman & Littlefield Publishers.
- Mix, A. (2022). When did neoliberalism end? *American Review of Political Economy*, 17(1). doi:<https://doi.org/10.38024/arpe.252>
- Mkandawire, T. (2006). *UNRISD Research and Policy Brief 5: Transformative social policy: lessons from UNRISD Research*. Geneva: UNRISD.
- Nichols, T., & Suğur, N. (2005). *Global işletme, yerel Emek: Türkiye'de işçiler ve modern fabrika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okumuş, B., & Öztürk, M. (2020). Türkiye'de sosyal güvenlik sisteminde yaşlılık sigortasının yeniden gelir dağılımı açısından analizi. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 61-82.
- Okutan, A. (2022). Türkiye'de dünya kapitalizmiyle eklemlenme sürecinde devletçiliğin tasfiyesi. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(21), 70-93.
- Pierson, C. (2004). Origins and development of the welfare state, 1880-1975. N. Deakin, C. Jones-Finer, & B. Matthews (Dü) içinde, *Welfare and the State: Critical Concepts in Political Science* (Cilt I, s. 47-86). Oxon: Routledge.
- Sarıtaş Oran, S. (2017). *Sermayeyi beslemek: Bireysel emeklilik sistemi ve emekliliğin finansallaşması*. İstanbul: Notabene Yayınları.
- Scholte, J. A. (2005). *The sources of neoliberal globalization*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development.
- Sennett, R. (2017). *Yeni kapitalizm kültürü* (4. b.). (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- SGK (2012). MATRA Projesi: İkinci Sütun Emeklilik Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği
- Şişman, Y. (2017). Türkiye'de sosyal politikanın dünü, bugünü: hayırseverliğin kurumsallaşması mı? gelişim mi? *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 1-22.
- Takım, A. (2012). Demokrat Parti döneminde uygulanan ekonomi politikaları ve sonuçları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(2), 157-187.
- Taş, H. Y. (2016). Avrupa Birliği ve Türkiye'de işsizlik sigortasının sosyo-ekonomik açıdan karşılaştırması. *Emek ve Toplum*, 5(11), 26-55.

- Taşçı, F. (2013). Avrupa Birliği sosyal güvenlik sistemi ve Türkiye: Harcamalar üzerinden karşılaştırma. *İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 13(1), 59-101.
- Tokol, A., & vd. (2017). *Sosyal Politika* (8. b.). (A. Tokol, & Y. Alper, Dü) Bursa: Dora Basım-yayın.
- Whiteside, N. (2022). Beveridge on idleness. *Social Policy Adm.*(56), 245-257. doi: 10.1111/spol.12740
- Williamson, J. B., & Williams, M. (2005). Notional defined contribution accounts: neoliberal ideology and the political economy of pension reform. *The American Journal of Economics and Sociology*, 64(2), 485-506.
- World Bank (1994). Averting the Old Age Crisis: policies to protect the old and promote growth. URL: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/973571468174557899/averting-the-old-age-crisis-policies-to-protect-the-old-and-promote-growth> (Erişim Tarihi: 15.07.2024)
- Zengin, M. (2023). Marshall Planı yardımlarının Türkiye’deki balıkçılık sektörünün yapısal ve iktisadi gelişimi üzerine etkileri. *Karadeniz Araştırmaları Estitüsü Dergisi*, 9(17), 113-134.

İnternet Kaynakları

- www.aa.com.tr
www.ansiklopedi.tubitak.gov.tr
www.emeklileryili.gov.tr
www.ilo.org
<https://ipa.istanbul/>
www.sgk.gov.tr
www.tuik.gov.tr
www.worldbank.org

BÖLÜM 7

ÇOCUK ADALET SİSTEMİ BAĞLAMINDA ÇOCUK SUÇLULUĞU: SUÇA SÜRÜKLENEN VE MAĞDUR ÇOCUKLAR

Aysel TEKGÖZ OBUZ¹

“Çocuk, yaşamına iyilik, sevgi ve adalete inanarak başlar.” (Eric FROMM)

Giriş

Orta çağda Hristiyan öğretilerinde çocuklar, ilk günahın ürünü olarak “kirli ve günahkâr” kabul edilmekte ve bundan kurtulmak için de vaftiz edilmekteydi (Toğuş, 2021). Daha doğar doğmaz kendilerine yüklenen bu olumsuz tutumdan kurtulmaları da ancak yetişkin karar vericiler tarafından sağlanabilmekteydi. Modern çağa gelindiğinde durum nispeten değişmiş çocuklar, kirli ve günahkâr olma sıfatından kurtularak “saf ve temiz” birer canlılar olarak (Uğur, 2022:11) nitelendirilmeye başlanmıştır. Dahası, yetişkinler tarafından yönlendirilen edilgen bireyler olmak yerine, onlardan farklı beklenti, istek ve ihtiyaçları olan, birer dinamik özneler olarak kabul görmeye başlamışlardır. Bu gelişmenin en önemli ayağı, eğitim ve hukuk alanında atılan adımlardır, diyebiliriz. Bu bağlamda, toplumun önemli birer temsilcileri olarak toplumsal arenada yer edinmeye başlayan çocukların, haklarından bahsedilmeye başlanmış ve çocuk hakları da insan hakları temelinde ele alınmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ayseltekgozobuz@tarsus.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6738-5449

Kaynakça

- Akçay, P. (2011). Onarıcı adalet modeli çerçevesinde uzlaştırma ve çocuk mahkemelerinde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 129-144.
- Aslan, M. (2008). Çocuk suçluluğu hakkında uluslararası ve ulusal hukuk düzenlemeleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 88-96.
- Baykara Acar, Y. (2011). *Çocuk adalet sisteminde sosyal hizmetin rolü*. S. Hançerli vd. (Ed.), Suça sürüklenen ve mağdur çocuklar kitabı içinde (231-239 ss.), Ankara: SABEV Yayınları.
- Baykara Acar, Y. (2015). *Adli sosyal hizmet ve Türkiye'de çocuk adalet sisteminin tarihi*. A. İçağasioğlu Çoban, S. Attepe Özden (Ed.), Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Bazemore, G. & Walgrave, L. (1999). *Restorative juvenile justice: Repairing the harm of youth crime*. New York: Criminal Justice Pres.
- Bekir, H. (2016). Erzincan ilinde suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklar. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 267-280.
- Bülbül, İ. (2020). Suça sürüklenen çocuk ile adli görüşme. R. Akgün (Ed.), Adli sosyal hizmet kitabı içinde (371-379 ss.), Ankara: Nika Yayınevi.
- Bülbül, S. & Doğan, S. (2016). Suça sürüklenen çocukların durumu ve çözüm önerileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 59(1), 31-36.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2008). Çocuk adalet istemi ve çocuk polis ilişkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(2), 21-37.
- Çabuk, G. (2022). Çocuk suçluluğu bağlamında çocuğu suça iten nedenler. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 129-143.
- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10884&mevzuatTur=Kurum Ve Kurulus Yonetmeligi&mevzuatTertip=5>
- Dursun, Y. & Atamtürk, E. (2023). 5395 Sayılı çocuk koruma kanunu'na yeni bir koruyucu önleyici tedbir önerisi: Rekreasyon ve spor tedbirleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21), 172-190.
- Eren, S. & Demiray, N. (2019). Çocuk suçluluğunu etkileyen muhtemel faktörler: suç korkusu, kentleşme ve aile yapıları (Samsun ilkadım ve canik ilçeleri örneği). *Social Science Studies*, 7(4), 132-161.
- Erükçü, G. & Akbaş, E. (2012). Türkiye'de çocuk mahkemeleri uygulamalarına eleştirel bir bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 135-153.
- Erükçü, G. & Akbaş, E. (2013). Mağdur çocuklarla adli mülakat teknikleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 199-207.
- Güçlü, İ. & Akbaş, H. (2019). *Suç sosyolojisi kavram-teori-uygulama*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Harland, P., Reijneveld, S.A., Brugman, E., Verloove-Vanhorick S.P. & Verhulst, F.C. (2002). Family factors and life events as risk factors for behavioural and emotional problems in children. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 11(4), 176-84.
- Karataş, K., Erükçü Akbaş, G. ve Gülhan Orhan, M. (2020). Ankara' da çocuk suçluluğu: Emniyet çocuk şubeye gelen olgular üzerinden bir değerlendirme. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(1), 137-156.
- Karataş, Z. & Mavili, A. (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19 (45), 1013-1044.

- Mangır, M., Sütçü, Türker., Devenci, B., Zalanköy, K.G. & Can, H. (2009). Çocuk adalet sistemi. Ed: M. Ateş, Konya.
- Moore, E., Gaskin, C. & Indig, D. (2013). Childhood maltreatment and post-traumatic stress disorder among incarcerated young offenders. *Child Abuse Negl*, 37(10), 861–70.
- Özbek, M. (2008). *Suçta sürüklenen çocuklara yönelik onarıcı adalet programları ve çocuk arabuluculuğu*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Öztürk, B. & Erkul, H. (2023). İnsan hakları açısından çocuk suçluluğu üzerine nitel bir araştırma. *TROYACADEMY International Journal of Social Sciences*, 8 (3), 262-295.
- Saldırım, M. (2001). Suça itilmiş çocukların yeniden sosyalizasyonu projesi bildirileri. I. *Ulusal Çocuk ve Suç; Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu* (s. 29-30). Erzurum AÜ: Unicef.
- Şentürk Dızman, Z. (2023). Türkiye’de suça sürüklenen çocukların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 14(53), 1153-1169.
- Tekgöz Obuz, A. (2018). Suça sürüklenen ve hakkında danışmanlık tedbir kararı verilen çocukların suça sürüklenme nedenleri: Nitel bir çalışma. *Journal of International Social Research*, 12(67), 630-641.
- Tekgöz Obuz, A. (2023). *Suçta sürüklenen çocuk ve koruyucu destekleyici tedbir kararları*. E. Güneş (Ed.), *Çocuklarla sosyal hizmet kitabı içinde* (55-70 ss.), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Toğa, H. (2021). *Aile ilişkilerinin çocuk suçluluğu üzerindeki etkileri: Doğu Anadolu bölgesi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yalova
- Toğuç, D. (2021). *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu: Tekirdağ İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Turan, İ. (2012). *Suçta sürüklenen çocuklar: Kocaeli örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2022-49662>
- Uğur, A. (2022). *Çocuk hakları bağlamında mülteci çocukların uluslararası haber medyasındaki temsili: bir görsel çerçeveleme çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yazıcı, E. (2019). *Çocuk koruma ve sosyal hizmet*. Ankara: Nika Yayınevi.

BÖLÜM 8

AFET SONRASI SOSYAL İYİ OLUŞ HALİ: KAVRAMSAL BİR ÇERÇEVE

Pelin KILINÇ¹

Doğal afetlerin toplumlar üzerindeki derin etkilerini inceleyen afet sosyolojisi, afetler sonrasında yaşanan hasarlar, düzensizlik, toplumsal dayanışma ve işbirliği gibi süreçleri ele alıp tartışmaktadır. Bu kapsamdaki çalışmalar çoğunlukla toplumsal travmaları ve toplumların acılarıyla başa çıkma stratejilerini psikososyal boyutta ele almaktadır. Afetlerin bir sosyoloji konusu olarak incelenmesi, insan etkileşimlerine dayanmaktadır. Bununla birlikte, afet kavramının çeşitli disiplinlerde farklılık gösteren tanımlamaları ve çalışma alanları bulunmaktadır. Fiziksel hasar temelinde yapılan tanımlar genellikle toplumsal etkileri geri plana atmaktadır. Oysa her afet sonrasında, toplumsal yaşam ve sosyalleşme alanlarında yeni örüntüler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, afetlerin insanları nasıl etkilediğini anlamak için sosyal bilimlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Küresel düzlemde afetlerin etkilerine git gide daha fazla maruz kaldığımız bu çağda afet farkındalığı açısından afetlere sosyal bilimsel bir perspektiften bakabilmek ve çalışma sahasını zenginleştirebilmek için afet sosyolojisinin sahasının genişletilmesi gerekmektedir. Bu sahanın zenginleştirilmesine katkı sağlayabilmek için de bu çalışma kapsamında afet sonrası sosyal iyi oluş ile ilgili literatürün incelenmesi amaçlanmıştır.

Afet sonrası sosyal iyi oluş üzerinde birçok faktör etkilidir ve bu faktörler birbirleriyle etkileşim içindedir. Toplumun dayanışması, destek hizmetleri ve bilinçli hazırlık, afet sonrası toplumun iyileşme sürecini destekleyebilir. Sosyal

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, pbudak@firat.edu.tr , ORCID iD: 0000-0002-5820-3615

artırılması, bireylerin sosyal iyi oluşlarını korumada temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Abay Alyüz, SB. (2018). *Sosyal sermaye, sosyal ağlar ve sosyal destek ilişkisi-sultanbeyli ve kadıköy'de sosyal hizmet merkezine başvuranlara ilişkin karşılaştırmalı durum çalışması*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Abay, AR. & Çelik Abay, EZ. (2023). Deprem sonrası ortaya çıkan sorunlar ve sosyal destek ağlarının rolü. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 91-100.
- AFAD/Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2022). Açıklamalı afet yönetimi terimleri sözlüğü, 05 Haziran 2024 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozluğu> adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023a). Psikososyal destek nedir? Rehber dokümanı, 05 Haziran 2024 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kososyal-destek-nedi-r.pdf> adresinden erişildi.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023b). "2023 Şubat Depremleri", 02 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/media/131235/subat2023-e-bulten.pdf> adresinden erişildi.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2023). Psikososyal Destek Rehberi, 05 Haziran 2024 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/psi-kososyal-destek-nedi-r.pdf> adresinden erişildi.
- Akman, P. & Yıldırım E. (2012). Afetlerde psikososyal hizmetler birliği (aphb) van depremi psikososyal destek çalışmaları raporu. 09 Haziran 2024 tarihinde https://psikiyatri.org.tr/uploadFiles/2222012231855-APHB_VanErcis-Faaliyet-Raporu_1118-Ocak12.pdf adresinden erişildi.
- Aksoy, Ş. & Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının ve çalışmalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 80-91. <https://doi.org/10.21733/ibad.1272044>
- Aldrich, DP. & Meyer, MA. (2015). Social capital and community resilience. *American behavioral scientist*, 59(2), 254-269.
- Alkın, R. C. (2020). Dünyada ve Türkiye'de afet sosyolojisi: Afetlerin sosyolojideki yerine ilişkin bir literatür taraması. İslam Can (Ed.), *Afet Sosyolojisi* (s. 63-88). Çizgi Kitabevi
- Altun, F. (2016). Afetlerde psikososyal hizmetler: marmara ve van depremleri karşılaştırmalı analizi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8-9), 183-197.
- Anadolu Ajansı-AA. (2020). Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Selçuk: (İzmir'deki Deprem) 5 milyon lira daha yardım ödeneği aktaracağız. 15 Mayıs 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakani-selcuk-izmirdeki-deprem-5-milyon-lira-daha-yardim-odeneği-aktaracağız/2027678> adresinden erişildi.
- Arnberg, FK, Hultman, CM, Michel, PO, & Lundin, T. (2012). Social support moderates posttraumatic stress and general distress after disaster. *J Trauma Stress*, 25(6), 721-727.
- Asad, AL. (2015). Contexts of reception, post-disaster migration, and socioeconomic mobility. *Population and Environment*, 36, 279-310.

- Aydın, D. (2012). Afet sonrası psikososyal destek uygulamaları. *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. İstanbul.
- Bal, CG. & Özgen, Z. (2023). Kriz yönetimi ve afetler: Elâzığ depreminden yansımalar. *Çankırı Karatekin University Journal of the Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 13(3).
- Barton, A.H. (1963). *Social organization under stress: : A sociological review of disaster studies*. National Research Council-National Academy of Sciences. Washington, DC.
- Barton, A.H. (1969). *Communities in disasters: A sociological analysis of collective stress situations*. Garden City, NY: Doubleday.
- Barton, Allen H. (1969). *Communities in disaster: a sociological analysis of collective stress situations*. Garden City, New York: Doubleday and Company, Inc.
- Bates, FL. & Peacock, WG. (1987). Disasters and social change. R.R. Dynes, B. De Marchi, and C. Pelanda (Ed.), *The Sociology of Disasters* (p. 291-330). Milan, İtalya: Franco Angeli Press.
- Bates, FL. & Peacock, WG. (1993). *Living conditions, disasters and development*. Athens, GA: University of Georgia Press
- Batır, U. (2023). *Mücadele sporcularında duygusal zekâ ve sosyal iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Bayraktar, K. S. (2019). *Antrenörlerin sosyal iyi oluş düzeylerinin psikolojik kırılmağa olan etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bonanno GA., Brewin CR., Kaniasty K. & Greca AM. (2010). Weighing the costs of disaster: consequences, risks, and resilience in individuals, families, and communities. *Psychol Sci Public Interest*, 11(1):1-49. doi: 10.1177/1529100610387086. PMID: 26168411
- Bozkurt, V. (2023). Depremin toplumsal boyutu. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 14(1): 89- 111.
- Calo-Blanco, A., Kovářík, J., Mengel, F. & Romero, JG. (2017). Natural disasters and indicators of social cohesion. *PLoS One*, 7;12(6):e0176885. doi: 10.1371/journal.pone.0176885. PMID: 28591148; PMCID: PMC5462365.
- Can, İ. (2020). *Afet sosyolojisi*. Çizgi Kitabevi
- Can, İ. (2022). Afetler çağında sosyolojiyi yardıma çağırarak ya da afeti yeniden tanımlamanın gerekliliği üzerine. *Tezkire Dergisi*, 31(80), 9- 30.
- Carr, L. J. (1932). Disaster and the sequence-pattern concept of social change. *American Journal of Sociology*, 38(2), 207-218.
- Ceren, A. (2021). Afetler ve insani yardım faaliyetleri üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 289-312.
- Chandrasekhar CP. & Ghosh J. (2001). Information and communication technologies and health in low income countries: The potential and the constraints. *Bulletin of the World Health Organization*, 79, 850–855.
- Coffman, M. & Noy, I. (2012). Hurricane iniki: measuring the long-term economic impact of a natural disaster using synthetic control. *Environment and Development Economics*, 17(2), 187-205.
- Cohen, S. & Wills, TA. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310.
- Crocq, L., Doutheau, C. & Salham, M. (1987). Les reactions emotionnelles dans les catastrophes. encyclopedie medico-chirurgicale. *Psychiatrie* (p. 2-8), Paris: Techniques, 37-113-D-10.

- Daly P., Mahdi S., Mundir I., McCaughey J., Amalia CS., Jannah R. & Horton, B. (2023). Social capital and community integration in post-disaster relocation settlements after the 2004 Indian Ocean Tsunami in Indonesia. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.103861>
- Deci, EL. & Ryan, RM. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction, *Journal of Happiness Studies*. 9, 1-11.
- Demirel, Y. & Yücel, M. (2017). Sosyal destek ve psikolojik güçlendirmenin duygusal tükenmişlik üzerine etkisi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 310-321.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3): 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: the science of happiness and a proposal for a national index". *American psychologist*, 55(1), 34.
- Diener, E., & Ryan, K. (2009). Subjective well-being: a general overview. *South African Journal Of Psychology*, 39(4), 391-406.
- Dölek, İ. (2020). *Afetler ve afet yönetimi*. (2. Baskı). Pegem Akademi
- Döner, BÇ. & Güngörmüş, Z. (2023). *Afetlerde psikososyal destek*. Bildiri Özet Metin Kitabı, 15.
- Drabek, T. (1986). *Human system responses to disaster: An inventory of sociological findings*. springer verlag, New York. <https://doi.org/10.1007/978-1-4612-4960-3>
- Durmaz Yurt, B. & Yeniçirak, H. (2024). How social capital operated in Turkey following the earthquakes of February 6, 2023. *Turkish Studies*, 1-32. <https://doi.org/10.1080/14683849.2024.2363883>
- Dynes, RR. (1970). *Organized behavior in disaster*. Lexington, MA: Heath Lexington Books.
- Dynes, RR. (1988). Cross-cultural international research: sociology and disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 6(2), 101-129.
- Dynes, RR. (1998). *Coming to terms with community disaster.what is a disaster: persectives on the question*. New York: Routledge Press.
- Dynes, RR. (2006). Social capital: Dealing with community emergencies. *Homeland Security Affairs*, 2(2), 1-26.
- Elliot JR. & Pais J. (2006). Race, class, and hurricane katrina: social differences in human response to disaster. *Social Science Research*, 35, 295-321.
- Fritz CE. (1961). Disaster. Merton. RK. & Nisbet, RA (Eds.), *Contemporary social problems* (p. 651-694). New York: Harcourt, Brace and World.
- Gaillard, JC. & Pangilinan, MLCJD. (2010). Participatory mapping for raising disaster risk awareness among the youth. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 18(3), 175-179.
- Galea S., Brewin CR., Gruber M., Jones RT., King DW., King LA., et al. (2007). Exposure to hurricane-related stressors and mental illness after Hurricane Katrina. *Archives of General Psychiatry*, 64, 1427-1434.
- Gamble, D. N. (2012). Well-Being in a globalized world: does social work know how to make it happen?. *Journal of Social Work Education*, 48(4), 669- 689.
- Goldsmith, D. J. (2004). *Communicating social support*. Cambridge University Press.
- Gökalg Yılmaz, G. (2021a). Doğal afetler, toplumsal değişme ve dirençlilik ilişkisi: toplumsalın yeniden inşası üzerine bir değerlendirme. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(2), 119-132.

- Gökalp Yılmaz, G. (2021b). Afetlere sosyolojik bakış ve Türkiye'de afet yazımına kuramsal bir yaklaşım. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 195-204. <https://doi.org/10.18506/anemon.819871>
- Graif, C. (2016). (Un)natural disaster: vulnerability, long-distance displacement, and the extended geography of neighborhood distress and attainment after Katrina. *Population and Environment*, 37, 288-318.
- Guiliran, J. de Terte, I., Kaniasty, K. et al. (2018). Psychological outcomes in disaster responders: a systematic review and meta-analysis on the effect of social support. *Int J Disaster Risk Sci* 9, 344–358. <https://doi.org/10.1007/s13753-018-0184-7>
- Hikichi H., Aida J., Tsuboya T., Kondo K. & Kawachi I. (2016). Can community social cohesion prevent posttraumatic stress disorder in the aftermath of a disaster? a natural experiment from the 2011 Tohoku earthquake and tsunami. *Am J Epidemiol*, 15;183(10):902-10. doi: 10.1093/aje/kwv335.
- Jacobs, J., Oosterbeek, M., Tummers, LG., Noordegraaf, M., Yzermans, CJ. & Dückers, ML. (2019). The organization of post-disaster psychosocial support in the Netherlands: A meta-synthesis. *European journal of psychotraumatology*, 10(1), 1544024.
- Kage, R. (2011). *Civic engagement in postwar Japan: The revival of a defeated society*. Cambridge University Press.
- Kahn ME. (2005). The death toll from natural disasters: The role of income, geography, and institutions. *Review of Economics and Statistics*, 87, 271–284.
- Kaniasty, K. & Norris, FH. (1993). A test of the social supportdeterioration model in the context of natural disaster. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 395–408.
- Kaniasty, K. & Norris, FH. (1995). In search of altruistic community: Patterns of social support mobilization following Hurricane Hugo. *Am J Commun Psychol*, 23, 447–477 <https://doi.org/10.1007/BF02506964>
- Kaniasty, K. & Norris, FH. (2004). Social support in the aftermath of disasters, catastrophes, and acts of terrorism: Altruistic, overwhelmed, uncertain, antagonistic, and patriotic communities. In R. Ursano, A. Norwood, & C. Fullerton (Eds.), *Bioterrorism: Psychological and public health interventions*, (pp. 200- 229). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaniasty, K. (2020). Social support, interpersonal, and community dynamics following disasters caused by natural hazards. *Curr Opin Psychol*, 32:105-109. doi: 10.1016/j.copsyc.2019.07.026.
- Karabacak Çelik, A. (2023). Deprem sonrası travma belirtileri, umut ve iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *TRT Akademi*, 8(18), 574-591. <https://doi.org/10.37679/trta.1275268>
- Karancı, A., Alkan, N., Aksit, B., Sucuoglu, H., & Balta, E. (1999). Gender differences in psychological distress, coping, social support, and related variables following the 1995 Dinar (Turkey) Earthquake. *North American Journal Of Psychology*, 1, 189–204
- Karki J., Matthewman S. & Grayman JH. (2022). Naya Ghar (A new house): Examining post-earthquake housing reconstruction issues in Nepal, *International Journal of Disaster Risk*, 78.
- Kasapoğlu, A. & Ecevit, M. (2001). *Doğu Marmara 1999 depreminin sosyolojik araştırması: Hasarları azaltma ve toplumu depreme hazırlıklı kılma*. Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Kates, RW., Colten, CE., Laska, S. & Leatherman, S.P. (2006). Reconstruction of New Orleans after Hurricane Katrina: A Research Perspective. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 103(40), 14653-14660.

- Keyes, C. L. M. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61(2), 121–140. <https://doi.org/10.2307/2787065>
- Kılıç, EZ., Özgüven, HD. & Sayıl, I. (2003). The psychological effects of parental mental health on children experiencing disaster: The experience of Bolu earthquake in Turkey. *Family Process*, 42(4), 485–495. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2003.00485.x>
- Kılıç, M. (2008). *Afetlerde psikososyal hizmetlerin etkililiği: Türk Kızılayı ve 2005 Pakistan Depremi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Koç, M. & Yalçın, S. (2023). Afetlerde krize müdahale: Kahramanmaraş Depremi'nde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın çalışmaları. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 93-105
- Kök, H. (2023). Afetlerde kriz yönetimi ve sosyal hizmet örgütleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 7(1), 1-17.
- Kreps, G. A. (1984). Sociological inquiry and disaster research. *Annual Review Of Sociology*, 10(1), 309-330.
- Kundak, S. (2011). Şehirler, afetler ve insanlar. *Toprak İşveren Dergisi*, Sayı 92, 6-11.
- Kümbetoğlu, B., User, İ., Gülfidan, Ş., Yazar, B. & Mozakoğlu, M. (2007). *Depremden 5 yıl sonra Düzce ilinde değişen toplumsal, ekonomik ve kişisel yaşam*. (TÜBİTAK-SOBAG Proje No: 106K114). TÜBİTAK Hızlı Destek Proje Raporu, İstanbul.
- La Greca, AM. & Lopez N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83–94. <https://doi.org/10.1023/A:1022684520514>
- Limoncu, S. & Atmaca, AB. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron*, 13(1).
- Lin P-SS. & Lin W-C. (2020). Rebuilding relocated tribal communities better via culture: livelihood and social resilience for disaster risk reduction. *Sustainability*. 12(11).
- Lindell, MK. (2013). Disaster studies. *Current Sociology Review*, 61(5-6), 797-825, Sage Publications.
- López-Ibor, JJ. (2005). What is a disaster?. JJ. López-Ibor, G. Christodoulou, M. Maj, N. Sartorius, & A. Okasha (Eds.). *Disasters And Mental Health* (p. 1–11). John Wiley & Sons Ltd. <https://doi.org/10.1002/047002125X.ch1>
- Ludin SM., Rohaizat M. & Arbon P. (2019). The association between social cohesion and community disaster resilience: A cross-sectional study. *Health Soc Care Community*, 27(3):621-631. doi: 10.1111/hsc.12674
- Mağden, Ç., Ademhan, Ç., Şavur, E., Yeniokatan, İ., Kılıç, M., Gözden, M., Çavuşçulu, M., Akman, P., Arslan-Tomas S. & Yüksel, S. (2008). Afetlerde psikososyal destek uygulama rehberi. Türk Kızılayı, Ankara.
- Nakajima, S. (2012). Earthquake and post-earthquake psychology. *Okmeydanı Medical Journal*, 28(2), 150-155.
- Noel, P., Cork, C. & White, RG. (2018). Social capital and mental health in post-disaster/conflict contexts: a systematic review. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*. 12(6):791-802. doi:10.1017/dmp.2017.147
- Norris, FH. & Elrod, CL. (2006). Psychosocial consequences of disaster: A review of past research. FH. Norris, S. Galea, MJ. Friedman, & PJ. Watson (Eds.), *Methods for disaster mentalhealth research* (p. 20–42). New York: Guilford Press.
- Norris, FH., Friedman, MJ. & Watson, PJ. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part II. Summary and implications of the disaster mental health research. *Psychiatry*, 65(3):240-60.

- Norris, FH., Stevens, SP., Pfefferbaum, B., Wyche, KF., & Pfefferbaum, RL. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American Journal of Community Psychology*, 41(1-2), 127-150.
- Noy, I. (2009). The macroeconomic consequences of disasters. *Journal of Development Economics*, 88(2), 221-231.
- Olshansky, Robert B. & Laurie A. Johnson. (2010). Urban Planning for Disaster Recovery. *Journal of the American Planning Association*, 76(3), 275-287.
- Özden, S., Pak, M. & Çoban, A. (2017). Sosyal hizmette iyilik hali kavramı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), ss. 87-104.
- Özkan, B. & Çetinkaya-Kutun, F. (2021). Afet psikolojisi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 8(3): 249-256.
- Özmen, B. & Gökçe, O., (2018). Türkiye'nin afetselliği. H. Şengün, S.G. Meydan Yıldız & B. Tercan (Ed.), *Türkiye'nin afet yönetimi sosyal, siyasal ve yönetim boyutuyla kitabı* (s.21-47). Ankara: Palme Yayınevi.
- Paudel J. & Ryu H. (2018). Natural disasters and human capital: The case of Nepal's earthquake, *World Development*, 111, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.06.019>
- Perry, RW. (2005). Disasters, definitions and theory construction. RW. Perry & EL. Quarantelli (Eds.), *What is a disaster? New answers to old questions* (p. 311-324). Philadelphia: Xlibris.
- Priya, KR. (2018). Well-being and mental health in the aftermath of disasters: A social constructionist approach. *Psychosocial interventions for health and well-being*, 355-368.
- Quarantelli, EL. (1981). An agent specific or an all disaster spectrum approach to socio-behavioral aspects of earthquakes?. <http://udspace.udel.edu/handle/19716/441>
- Quarantelli, EL. (1987). Disaster studies: an analysis of the social historical factors affecting the development of research in the area. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 5:285-310.
- Quarantelli, EL. (1988). Disaster crisis management: A summary of research findings. *Journal of management studies*, 25(4), 373-385.
- Quarantelli, EL. (1989). Conceptualizing disasters from a sociological perspective. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 7, 243-251.
- Quarantelli, EL. (1990). Thirty years of catastrophe research. P. Lagadec (Ed.), *States of emergency: Technological failures and social destabilization* (p. 101-119), Butterworth-Heinemann, London.
- Quarantelli, EL. (2000). Disaster research. E. Borgatta, & R. Montgomery (Eds.), *Encyclopedia of sociology* (p. 682-688). New York: Macmillan.
- Quarantelli, EL. (2005). A social science research agenda for the disasters of the 21st century. RW. Perry & EL. Quarantelli (Eds.), *What is a disaster? New answers to old questions* (p. 325-396). Philadelphia: Xlibris.
- Sakarya, D. & Güneş, C. (2013). Van Depremi sonrasında travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi. *Kriz Dergisi*, 21(1-2-3), 25-32.
- Samarakoon, U. & Abeykoon, W. (2018). Emergence of social cohesion after a disaster: (with reference to two flood affected locations in Colombo District-Sri Lanka). *Procedia engineering*, 212, 887-893.
- Samonte, P. (2021). Understanding the impacts of post-disaster relocation on family dynamics and resilience. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*.

- Sarman, A. (2012). Elâzığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Savaş, O. (2019). Üniversite öğrencilerinde ahlaki olgunluk, sosyal iyi oluş ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shaw R. & Goda K, (2004). From Disaster to sustainable civil society: the Kobe experience, *Disasters*, 28(1):16-40.
- Shaw, R. & Cousins, JED. (2006). Post-disaster recovery and reconstruction: lessons from the Indian Ocean Tsunami. *Disaster Prevention and Management*, 15(1), p. 10-23.
- Shaw, R., Shiwaku, K. & Kobayashi, H. (2004). Linking experience, education, perception and earthquake preparedness. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 13(1), 39-49.
- Shigemoto Y. & Kawachi, I. (2020). Social cohesion and quality of life among survivors of a natural disaster. *Qual Life Res.* 29(12):3191-3200.
- Sintonen, H. (1981). An approach to measuring and valuing health states. *Social Science & Medicine*. Part C: Medical Economics, 15(2), 55-65.
- Sorokin, Pitirim. 1942. *Man and society in calamity*. New York: Dutton.
- Sukhwani V., Napitupulu H., Jingnan D., Yamaji M. & Shaw R. (2021). Enhancing cultural adequacy in post-disaster temporary housing, *Progress in Disaster Science*, 11.
- Sweet, SA. (1998). The effect of a natural disaster on social cohesion: a longitudinal study. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 16, 321 - 331.
- Tatsuki S. & Hayashi H. (2009). Family system adjustment and adaptive reconstruction of social reality among the 1995 Earthquake Survivors, *The Journal of the Japan Sociological Society*, 81-110.
- Townshend, I., Awosoga, O., Kulig, J. & Fan, H. (2015). Social cohesion and resilience across communities that have experienced a disaster. *Nat Hazards*, 76, 913-938.
- Tüccar, E. & Yavuz E. (2023). Kahramanmaraş Pazarcık Depreminin (6 Şubat 2023) bireyler üzerindeki etkilerinin psikososyal yönden incelenmesi. *Journal of Migration and Political Studies*, 1, 54-77.
- Uslaner EM. 2016. Disasters, trust, and social cohesion. *Ritsumeikan Language Culture Study*, 28(2): 183-91.
- Wang, Z. & Wang, F. (2023). Well-being effects of natural disasters: evidence from China's Wenchuan Earthquake. *J Happiness Stud*, 24, 563-587.
- Yalçın, İ. (2015). İyi oluş ve sosyal destek arasındaki ilişkiler: Türkiye'de yapılmış çalışmaların meta analizi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(1), 21-32.
- Yelland C., Robinson P., La Greca A.M., Lock C., Kokegei B., Ridgway V. & Lai B. (2010). Bushfire impact on youth. *Journal of Traumatic Stress*, 23, 274-277.
- Zakour, MJ. & Harrell, EB. (2003). Access to disaster services: Social work interventions for vulnerable populations. *Journal of Social Service Research*, 30(2), 27-54. https://doi.org/10.1300/J079v30n02_03